A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF.

XVII. évfolyam. 31. szám.

BERLITZ

Erzsébet-körút 15.

NYELVISKOLA

felnőttek részére.

FORDITÁSOK

GLÜCK REZSŐ-FÉLE

DIGESTOL

a legtökéletesebb emésztő-por. Kapható minden gyógyszertárban és drogériában.

SZTOLIPIN ARKADIEVICS PÉTER
AZ UJ OROSZ MINISZTERELNÖK.

PILULES ORIENTALES

(KELETI PILULÁK)

Szépség, a nyak teltsége, fejlődés, a kebel helyreállitása, dús mellek.

Egyedülálló kezelés, orvosi szaktekintélyek által elismerve. Semmi esetre sem káros az egészségre Ötven esztendős siker. Ezerszámra menő elismerő-nyilatkozat. Világhirü

Egy üveg használati utasitással 6 korona 45 fillér, utánvéttel 6 korona 75 fillér. Diskrét, bérmentes szétküldés.

J. RATIÉ, gyógyszerész 5 Passage Verdeau, PARIS.

A következő czimeknél kapható: **Török József** gyógyszertár, Budapest, Király-utcza 12., vagy **Richard Pserhofer** Apotheker, Wien, Singerstrasse 15, vagy **Fr. Vitek Et Co.** Prag, II., Wassergasse 19.

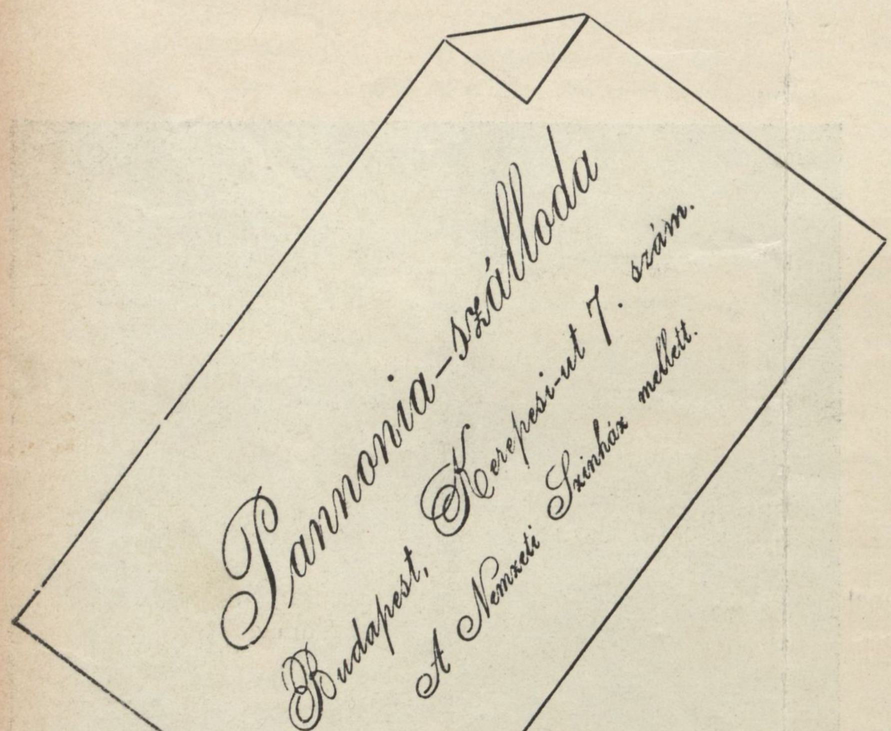

NYILATKOZAT!

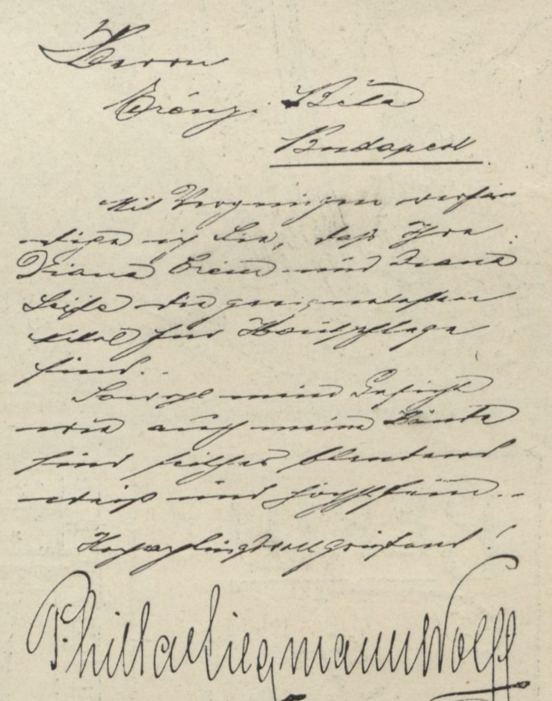

DIANA-CRÉM száraz	....	**75 kr**
DIANA-CRÉM zsiros	....	**75 kr**
DIANA-SZAPPAN eredeti	......	**75 kr**

Postán is beszerezhető utánvétel mellett:

ERÉNYI BÉLA BUDAPEST Károly-körut 5.

Védjétek lábaitokat! Tyukszem, hólyag- és bütyök ellen. Mindez a baj, különösen a kellemetlen **izzadtság és talpégés** eltünik, ha a **Hőgyes dr.-féle impregnált talpat hordjuk**, párja **2** kor., **1** kor. és **60** fillér. Szétküldés utánvétellel. Ismételadóknak rabatt. Prospektus ingyen. Raktár az összes azbesztárukból.

Impregn. azbeszt-izzasztó

Iª K2.- IIª K1.-

Wien I., Dominikanerbastel 21. L.

REGGELIZÉS ELŐTT FÉL POHÁR SCHMIDTHAUER-féle radió-activ Igmándi KESERÜVIZ az elrontott gyomrot 2-3 óra alatt teljesen rendbe hozza.

Kapható mindenütt kis és nagy üvegben.

HASZNÁLATA VALÓDI ÁLDÁS GYOMORBAJOSOKNAK ÉS SZÉKSZORULÁSBAN SZENVEDŐKNEK.

XVII. évfolyam. 1906. 31/856. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utcza 18. sz.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Budapest, augusztus hó 5.

Krónika.

Glosszák a hétről.

— *aug. 4.*

Szinte betegesen izgult jogérzékkel traktálják a Jekelfalussy esetét. Amely eset sulyos is, ha Jekelfalussy ezt gondolta volna: Kaiser bin ich, Knödel will ich essen. Magyarul: miniszter vagyok, tehát becsukathatom, aki velem kiköt. Ám egészen bizonyos, hogy a honvédelmi miniszter ur ezt gondolta: a cselédemnek nem szabad megszöknie, mert én is földesur vagyok s van valamiféle törvény arról, hogy a földesur cselédje meg ne szökhessen. Azt is tudja Jekelfalussy földbirtokos ur, hogy faluhelyen a csendőr azért van kint a vasuti állomáson, hogy rögtön lehuzzon, vagy lefogjon minden gyanus alakot. Néha az állomásfőnök följelentésére, néha magánemberek panaszára. Őszintén megvallom, hogy engem is, aki nem vagyok se miniszter, se katona, se földesur, tehát olyan valaki, akinek egyetmást tudnia kell: abban az esetben, ha a cselédem némi holmimmal, vagy pénzemmel odébb áll, azt hinném, hogy az ipsét bármely utczasarki rendőrrel letartóztathatom, természetesen személyes felelősségemre. S ha nem volt jogom az illetőt személyes szabadságában háborgatni, akkor meggyülik a bajom a bírósággal.

Nos, Jekelfalussynak is meggyülhetik a baja a bírósággal s ez igy rendén van. De hogy miképen lehetett ebből a cselédi históriából *ezt* a politikai affért csinálni, igazán nem értem. Ellenben értem, hogy ebből az esetből nem csinálták azt a politikai affért, amelyet lehetett volna belőle csinálni.

Kitünt ugyanis belőle, hogy minden attól függ, milyen czime van az embernek. Ha Kovács György czime ispán, akkor a kérdésben levő ispánt a csendőr nem foghatja le. Ellenben ha a czime botos-ispán, akkor a dolog rendben van. Az előbbi esetben Kovács György gazdatiszt, azaz ur, aki más törvényt ural, a másikban pedig cseléd, akinek szintén más deres jár ki.

Azaz: az uri ember szökhetik a más pénzével, a cselédsorban levő nem. A törvény előtti egyenlőségnek rettenetesen elfogult kijátszása ez, mert minden osztálynak más törvényt csináltak. A jogi veszekedés, vajjon Kovács György ispánnak, vagy csak botos-ispánnak lett szerződtetve, rikitóan rávilágit erre az osztályjogszolgáltatásra, sokkal jobban, mint a csendőrség függése a honvédelmi minisztertől. Ime, ugyanaz az ember, ugyanabban a helyzetben, de más a joga, ha ur, és más, ha csak paraszt. Akczeptálhatja ezt modern jogérzék? Soha. De felszólhat ellene a magyar jogérzék? Semmiképpen.

Mert Magyarország a földesurak kezében van, vagy ha liberálisok akarunk lenni, hát az urak kezében. Varju a varjunak és ur az urnak nem vájja ki a szemét, azért urakkal szemben circumspektusosabb a jog és a személyes szabadság tisztelete. Viszont életbevágó érdekem, hogy cselédekkel szemben nagy legyen a hatalmam, ezért megértem, sőt hálásan fogadom, hogy a jogegyenlőséget kétfelé bontjuk: mi urak is egyenlők vagyunk a törvény előtt, magunk közt s a cselédi emberek is egyenlők a törvény előtt, de csak az ő külön törvényük előtt.

Az érdeknek ez az átérzése magyarázza, hogy az uri közvélemény inkább politikai irányban érzékenykedik a jog megsértése miatt, ellenben a fontosabb és abszolutabb szocziális jogsérelmet észre se akarja venni. Pedig hát ha erről szólanának, irnának és agitálnának, a jogrendnek sokkal nagyobb szolgálatot tehetnének.

Persze, le kellene mondaniok arról, hogy a nagyobb szolgálatot egyszersmind önmaguknak tegyék meg.

*

Szivákéknak az ügyvédi kamara ülésén sokkal könnyebb lett volna a helyzetük, ha mertek volna őszinték lenni — visszafelé. Vázsonyiéknak legnagyobb erőssége az volt, hogy a kamara már nyilatkozott az éjjeli ügyészség és laplefoglalások dolgában Lányi idején s ami akkor igaz volt, annak most is igaznak kell lennie. Szivákék ezzel meg voltak fogva, pedig okoskodásukban, melylyel mostani, megváltozott álláspontjukat erősiteni próbálták, benne lappang a bátortalan gondolat: de hát igaz volt-e Lányi alatt, amit akkor kimondottak? Hiszen akkor valóban a politikai érdek és szenvedelem diktálta a kamara határozatát s nem sokat nézték sem a törvényeket, sem a jogokat. A darabont-kormányt elitélni: ahhoz nem kellett skrupulozitás, a koalicziós sajtó lefoglalását perhorreskálni szintén pillanat műve. *Az* a határozat politikai határozat volt, a jogi határozatot ellenben most kellene meghozni. S ime, a következetesség, párosulva szeméremmel, mely röstelli bevallani, hogy a kamara

akkor politizált, kötötte meg igen népszerütlenül Szivákékat s szerezte meg a diadalt Vázsonyiéknak. Igaz, hogy nyiltabb beszéd rehabilitálta volna az előző kormányt is, de a kevésbbé nyilt beszéd kompromittálta a mostanit. S a kamara kénytelen volt politizálni most is, holott most igazságos akart lenni.

*

A parlamentnek október 10-éig való hazaküldése pártpolitikai szempontból a legjobbkor történt meg. Félreismerhetetlen és letagadhatatlan, hogy további együttmaradása bomlásra vezetett volna a függetlenségi pártban. Igy is őszszel ki fog onnan válni a magyar függetlenségi ellenzék, de akkor már nem lesz a szecessziónak az a káros politikai hatása, ami most lett volna. Most a kormánynak életbevágó szüksége van arra, hogy Wekerle Ischlben négy havi kormányzás után a koalicziò tagjainak osztatlan támogatására hivatkozhassék.

Őszszel? Őszszel ugylehet szüksége lesz rá, hogy az ellenkezőre rámutathasson.

Elégedetlenségre van bőven ok, különösen azok részéről, akik páholyban az elvek puha ülésén vesznek részt a politikában. Könnyen megláthatják, hogy sok minden máskép történik, mint ahogy ők várták, más történik, mint amit igértek és minden maradt a régiben, aminek meg kellene változnia. Különösen szembeötlő és az elégedetleneknek fölötte kiábránditó, hogy a Wekerle-kormány megbizhatóságát demonstrálja — fölfelé!

Pedig hát — mi egyebet tegyen? A koalicziò azzal, hogy belement a paktumba, dokumentálta egyszersmind, hogy arra a harczra, melyet inditott, nem volt elég erős.

El lehet ma már ismerni, hogy a koalicziós programm, melyet tavaly januárban fölállitottak, impolitikus volt. A paktummal szerencsésen jóvá tették az elkövetett hibát, de nagyon érthető, ha a paktum alapján megalakult kormány törekedve törekszik a korona bizalmának megnyerésére, hogy a mindennapos, közös ügykezelés mellett is a koronával szemben ne álljon mindig hadviselő félkép, akit csak a fegyverszünet gátol a támadásban. Nagy nemzeti politikánk elsőrangu feladata, hogy a koronát bizalommal töltse el a nemzeti politika iránt. Ennek pedig csakugyan nem az a módja, hogy folyton brüszkirozzunk, alárendelt kérdésekben éljünk jogunk teljességével s folytonos nemzeteskedéssel azt az itéletet keltsük, mintha tüntetnénk a másik fél ellen. Megerősiteni a poziciót annyira, hogy paktum nélkül is megtartható legyen: ez kifelé alkalmazkodásnak, a régi módi Bécs előtt való hajlongásnak látszik, valójában azonban a legnemzetibb politika, ha ugyan nem állitják fel azt a tételt, hogy nemzetinek csak az a politika mondható, mely bajokat csinál.

—x.

Laczkó.

Jött egy csoda. Harmatlágy, piczi jószág,
Édes, lihegő, bimbószinü lény.
Vér lüktet benne! Eleven valóság!
S nézem kétkedve, tanakodva én.
Vánkospihéit elzilálni félek; —
Már szétterült az álmaim felett,
Már átölelem féltve, — mikor ébred,
Ó, el ne rebbenj tőlem uj igézet!
— — — A te szemeid a leggyönyörübb szemek.

Jött valakim, aki nem volt idáig.
Felém rajzó, bomlott vágyakkal telten;
Bár öltögettem hószin, csöpp ruháit,
Csak nemrég is, be' messze járt a lelkem!
— Hát vége volna a titáni hévnek,
Nagy száguldásnak viharparipán?
Közelebb jöttek-é a messzeségek?
Nem! — Csakhogy itt engem keres az élet,
— — — Az csak a párna fodra, csacsikám!

Im, halkan úszik a soktornyu város,
A légemelte, rezgő, csalfa kép
Mindegyre messzebb. És nyomába szálldos
A vágy, — szétfoszló, könnyü párakép.
Viharzó tapsok zaja szerteszéled,
Homályba hullnak kísértő szemek,
Kilobban a tűz, elhallgat az ének,
Itthon maradtam — mind örökre, véled,
Egy álom int még. — — — Ne sírj! Nem megyek

No lám! Elgörbült kedves gyüszüszád.
Ne sírj, kis ember! Én gyönyörüségem!
Se lát, se hall egyébrül az anyád,
— Tejszagu, édes kis testeden át,
Csak azon át szabad az ut már nékem.
Halkan hívó szók még kísértenek,
De a kiáltásnak ereje nincsen.
Szeme lezárul. — Nem, nem mehetek!
Csitt, — aluszik! És akkor jól van minden.

Fröhlichné-Kaffka Margit.

Aki hisz, boldog, aki nem hisz, okos.

*

Vannak emberek, akik okosabbak az Istennél. Isten csak mindent tud, ők mindent *jobban* tudnak.

*

Sok ember a fanyarságig édes.

*

Az éhség a legjobb szakács, de nincs neki mit főzni.

*

A nő akkor a legerősebb, amikor a leggyöngébb.

Lucidum intervallum.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

(Betegszoba. A szeptemberi nap alkonyati fénye vöröses-arany ragyogással ömlik be a nyitott ablakon és balzsamot hordoz a sugarán. Az ablakhoz tett kis varróasztal mellett sápadt, fonnyadtarczu fiatal asszony ül s dolgozik, a vele szemközt lévő sarokban ágy van, amelyen egy beteg ember fekszik. A borotváláshoz szokott, de borotválatlan szakálla valami heinei vonást ád az arczának, a hosszu, szőke haja rácsapzik a homlokára.)

A BETEG (felül az ágyában és megszólal): Gyere ide Jádel és igazitsd a fejem alá a vánkosokat. Ez a sárga nap meleget adott és ugy érzem, hogy megkönnyebbültem, most elbirja a testem megint a lelkem sulyát.

AZ ASSZONY (sietve felkel és megy az ágy felé): Igen, Sándor.

A BETEG (mind a tiz ujja karomra van szorulva már a türelmetlenségtől, ami a mellét is fujtatóvá teszi, ugy kiált rá az asszonyra): Mit csoszogsz! Tudod, hogy nekem minden tüstént kell! Azt hiszed, én is nyolczvan esztendőre vagyok berendezkedve, mint te a magad lilaszinü mozdulataival?

AZ ASSZONY (igazgatja a vánkost): Kérlek Sándor ne ingerlődjél. Magad mondtad, hogy most nyugodtabb vagy.

A BETEG (megnyugodva, sőt bizonyos kényelemérzettel dől hátra): Ne haragudjál Jádel, tudod, hogy a prófétának minden nyomban kell. Beszélgessünk...

AZ ASSZONY (odaül az ágy szélére): Édes Istenem, hiszen egyéb vágyam sincs, mint hogy veled beszélgethessek. De mondd csak Sándor, miért hivsz mindig Jádelnek?

A BETEG: Mert annak kellene lenned. Mert a legostobább és leggonoszabb neved van: Ernesztin! Két n és egy r van benne. A leggonoszabb betük! A tagadás betüi, amelyek asszonyi névben tilosak. (Reszkető öklével a paplanra üt.) Az asszonynak semmi más nem szabad, mint hogy szót fogadjon! Azért neveztelek el Jádelnek, az engedelmesség betüjével.

AZ ASSZONY: Melyik az a betü?

A BETEG (szánakozva): Te süket; hát nem hallod, nem érzed, hogy amiképpen a tagadás betüje a két lábra ágaskodó n, épp ugy a megalázkodás irott jele az ióta. Hallgasd csak, tagadok, férfi vagyok: nem, non, nein, not, niente, ne. Hallgasd csak, meghajtom a fejem, asszony vagyok: igen, ja, ita, yes, oui, si. Ugy-e, hogy a tagadás szavában mindig ott van a makacs n, a fejhajtás igéjében pedig mindenütt ott lappang a görög ióta. (Felhevülve diadalmas érzéstől ragyogó arczczal): Hohó! Engem nem lehet megcsalni! Harminczkét betü kevés legény ahhoz, hogy én ki ne tudjam szedni belőlük mindegyiknek a titkát! Még az *o* sötét történetét is ismerem.

AZ ASSZONY: Sándor, most nyugodtabb vagy. Légy szives, végy be egy kanállal az orvosságból. Kérlek, édes, kedves kis uram, vegyél be ebből, nézd, a régi kedves kanaladban.

A BETEG (gőgös leereszkedéssel): Jó. De csak a te kedvedért. Mert az orvosok kedvéért nem teszek ilyen bolondokat. (Hirtelen a jobb könyökére fordul, a balkezével pedig megböki az asszony vállát.) Te Jádel! Tudod, hogy minden orvos vagy bolond, vagy sarlatán? Ha hisz a tudományában, akkor bolond, ha nem hisz, akkor világcsaló!

AZ ASSZONY: Tudom Sándor, tudom, de nézd, vedd be az orvosságot.

A BETEG (beveszi): Brr, de undoritó az ize. Olyan, mintha valami czukros ételt megsóztak volna.

AZ ASSZONY: Igen. Bróm. Kell a zaklatott idegeidnek.

A BETEG: Ki mondta azt neked, hogy zaklatottak az idegeim? Hiszen olyan nyugodt vagyok, mint az alvó gyermek. Vagy talán veled is, Jádel, veled is (a homlokát törli a zsebkendővel) ...elhitették, hogy... hogy elment az eszem? (Nevet.) Te bolond te, hiszen csak annyi az egész, hogy a testem, az összetört, ledolgozott testem néha nem birja el az óriáshoz mért lelkem sulyát. (Csend; a beteg mindkét kezével a lába szárát simogatja.) Zsibbad megint a lábam. Talán a brómtól.

AZ ASSZONY (sóhajtva): Igen, valószinüen a brómtól.

A BETEG: Jádel, olyan fanyar képeket csinálsz, hogy Teckatlepoka-ugyse azt kell gondolnom, hogy te is hiszel abban, hogy megbolondultam!

AZ ASSZONY (az ajkához veszi a zsebkendőjét, ugy beszél, fojtott hangon): Sándor, mindenre kérlek; nem bánom, ha engemet Jádelnek mondasz is, de legalább a jó Istennek ne adjál ilyen különös neveket.

A BETEG (akire a bróm már hat): Édes barátom. Azonnal elhiszem neked, hogy van Isten, amint bebizonyitod nekem, hogy nincs poloska. De mivel ezt a kellemetlen tényt le nem tagadhatod, be kell vallanod, hogy nekem van igazam. Ha volna valaki, aki legfőbb jó, legfőbb bölcseség és legfelső gondviselés, annak bizonyára kellene legalább is annyi eszének és rendérzékének lenni, mint amennyi a gondos háziasszonyban, teszem fel benned is van. És ahogy ti lokális Szodomákat, meg Gomorrhákat tudtok csinálni a férgek számára, ugy az, aki az erdők liliomait és a levegőég madarait... hiszen tudod már, — de az én házbéremet még sohasem fizette ki, egy mennyei tollvonással eltörölhetne a föld szinéről mindent, ami ártalmas és undoritó.

AZ ASSZONY: Édes Istenem! Hiszen a világot nemcsak az emberek számára teremtették!

A BETEG: Ugy van, igaz. Arany amit mondtál. Mert amint nem szükagyu antropoczentrikus nézőpontból látod a világot, tüstént belátod, hogy a teremtésben teljes az anarkia és hogy a jog a legostobábban emberi pofára mintázott fogalom. Nincs ezen a világon rend és jogmegoszlás, csak jó, becsületes energiafelhalmozódások vannak, amelyek természetszerüen összeütköznek egymással. Nincs hát legfelsőbb rendtartó sem... (A homlokát törli.) Adjál még brómot.

AZ ASSZONY: Később.

A BETEG: Jó, később. Zsibbad a lábam. A vánkosomat is forditsd meg, meleg van... Csak te ne volnál asszony és ne Jádel volna a neved. De sokat el tudnék neked mondani.

AZ ASSZONY: Igazán nem tudom Sándor, hogy hol vetted te azt a Jádel nevet. Hiszen még most is tudod, hogy Ernesztin a nevem.

A BETEG (a halántékához kap): Még most is? (Csend.) Tehát csakugyan bolondnak gondolsz te is! (Rettenetes kétségbeesés tükrözik az arczán.) Te, te gondolsz bolondnak! Akinek a jobb napokban annyiszor megmagyaráztam, hogy próféta vagyok. Hát nem emlékszel, hogy hányszor beszéltem neked a Mohammed nyavalyatörősségéről, a Konfucsé melankóliájáról, Husz János vezanikus rohamairól, Kálvin sötét monomániájáról és Luther ördöglátó halluczináczióiról? Ezeket a szent dolgokat az orvos ostobasága ma mind őrültségnek nevezi... Hahaha! És te hiszel benne!

AZ ASSZONY: Sándor. Adok már brómot, próbálj talán elaludni. (Föléje hajol.) Édes Sándor, pihenj, próbálj aludni.

A BETEG: Aludni? Most, amikor a szemem sarkából a levegőbe foszló sárga karikák egymásután hozzák ki az agyamból a gondolatokat? (Felemelkedik, az egyik kezével a szeméhez kap, a másikkal a levegőbe mutat.) Nézd, ott . . . az a karika . . . igaz, te nem láthatod . . . Tudod milyen gondolatot hozott? Megmagyarázta, hogy miért lettem azzá, akinek az ostoba világ csufolt azelőtt, amikor még olyan dologgal is foglalkoztam, ami a legnagyobb szamárság: az emberek felvilágositásával. Akkor irónak csufoltak. Pedig nem voltam iró, mint ahogyan nincs ács, nincs szinész, nincs uzsorás, nincs alperes, csak különféle idegdispozicziók vannak. Az én agyvelőm akaratereje gyenge volt az ugynevezett reális élettel szemben és mindig irodalommá foszlott szét. Ügyeket elintézni, magamra, rád, meg a jóvoltunkra gondolni sohasem volt igazi energiám. Egy adóbevallásért bemennem a nyolczadik kerületi adófelügyelőhöz, vagy egy cselédbejelentő-lap kitöltése, szinte átok volt nekem, nagyobb teher, mint az »István nádor« öt felvonásának a megirása. Akarni, igazán akarni csak papiron tudtam . . . És ezt a papiron való jó akarni tudást hivják ugy, hogy irodalom . . . Jókai volt a legélhetetlenebb fráter . . . Musset-t és Poe Edgárt tudod . . . Petőfi szerencsés házasságáról, az öreg Dumas utolsó ötfrankos aranyáról szintén volt már hallomásod! (Diadalmasan emelkedik fel az ágyban.) De mégis mind próféták voltak! És Szent János evangéliumát, az Androméda-köd csillagát, a Szeptember végét irták meg! . . . (Félig paroxismusban emelkedik fel a vánkosról, az izzadó homlokát törüli és izgatottságtól fuldokolva szavalja): Jádel, az álmok nem hazudnak; takarjon bár a szemfödél: dicső neve költő uradnak, Jádel, soká, örökkön él!

AZ ASSZONY (kétségbeesetten hajol rá): Sándor, Sándor, itt van még bróm, csak ne izgasd fel magadat. (A homlokát tapogatja.) Vagy elhivatom az orvost. Ugy-e hivathatok orvost?

A BETEG (hanyatt dől). Orvost? Tudod milyen orvos gyógyithatna meg engemet? Aki már maga is keresztül ment azon a betegségen, ami engem ragaszt bele az ágyba. Mert én mondom neked Jádel, hogy eljön az idő, amikor az orvosokat nem azzal nevelik, hogy klinikáról klinikára hordják őket, hanem azzal, hogy keresztül kell menniük nekik minden akkor még meglévő betegségen. Nevetség! Hiszen a teljes megértést, a test szenzácziőit, a rosszullétek igazi valőrjét, a lelkiállapotok megértését a beteg embernél csak a saját maga tapasztalata adja meg. (A paplanra üt.) Kórházba az orvosokkal.

AZ ASSZONY: Mégis, édes uram, drága Sándor, türd meg, hogy elhivassam a Pétert. A jó öreg Pétert ahogy te szoktad híni, a mi jó barátunkat, aki annyiszor segitett rajtad, amikor . . . amikor még nem voltál . . . ó Istenem . . . próféta. Emlékszel-e még a Péterre?

A BETEG (roskadtan fekszik az ágyon és nagyon halkan beszél): Emlék . . . emlék . . . Ah igen, hogy emlékezni . . . Az emlékezés a multbalátás, az itélőképesség a jelen meglátása, de amikor emlékezés és itélőképesség elhágy bennünket, Jádel, akkor jön a harmadik, a legnagyobb, az ihlet, a jövő meglátása. Próféta vagyok Jádel . . .

AZ ASSZONY (kétségbeesetten): Brómot még Sándor. Nézd itt a bróm.

A BETEG (lehunyt szemmel): Hagyd el . . . Hát azt hiszed, hogy amik itt a kezemen másznak, azok bogarak? Tévedsz, apró csillagok, akik lehozzák nekem a gondolatokat az égből és biborvörös perémmel szegett kék gondolatgolyókká válnak, amikor belepattannak a szemembe. Ostoba Jadel, azt hiszed, hogy az ott lenn a paplanomon patkány? Az a Mirák és Alamák, a két gnóm-herczeg, akik még a föld gyomrából hozzák fel a gondolatokat és mint zsibbadás futva végig a lábamon, szorgalmasan az agyamba hordják. Attól hideg a mellem és cseng a fülem.

AZ ASSZONY: Sándor, végy még brómot.

A BETEG (karikára tárja az előbb lehunyt szemét, riadtan emelkedik fel és mind a két kezét háritó mozdulattal nyujtja ki): Jádel! . . . Nem, nem, Ernesztin! Mégis bogár, mégis patkány . . . Jönnek! Meghalt a lábam, azt már megették! Mindenható Mennyei Atyám, jönnek! Orvost, orvost!

AZ ASSZONY (sikoltva szalad az ajtóhoz, felszakitja és kikiált): Orvost! Orvost!

Krónika II.

Városépitők.

— *aug. 3.*

Az Andrássy-utat meg akarják hosszabbitani — Alagig. Átszelnék vele a Városligetet és benne az artézifürdőt, hogy mezőn, réten keresztül kivigyék Alagra, hol az év néhány napján lóverseny van.

A városrendezésnek ez a legujabb ötlete grandiózusnak tetszik, ugy hogy minden budapesti ember szivét lelkesedéssel töltheti el. Fantáziánkban már kiépithetjük a vége-hossza nélkül való Andrássy-utat, amelyet lombos fák és előkelő nyaralók szegnek be, és amely szebb, impozánsabb volna, mint Bécsben a Prater hires leveles utja. De mielőtt a képzeletünket igy megeresztenők, jó lesz elébb nyerget tenni reá.

Vallási vitákkal és városrendezéssel szeretek a legkevésbé foglalkozni. Mindakét esetben az embert megeszi a méreg, anélkül hogy üdvös dolgot cselekedett volna. A budapesti városrendezés pedig egyenesen dühössé teszi azt az embert, aki nem mérőpóznával és nivelláló készülékkel, hanem a logika fegyvereivel dolgozik.

Amióta a székesfőváros és vele együtt a sajtója olyan hatalmas arányokban megnövekedett, minduntalan városrendező tervekkel és e tervek kritizálásával találkozunk. A nagy vitából csak egy derül ki egész bizonyosan: hogy Budapest abban a szerencsétlen helyzetben van, hogy minden ujabb városfejlesztő terv alig tud tovább mozogni a régi városépités elmérgesedett hibái és rövidlátásai miatt. Tabula rasat vagy földrengést kellene csinálni, hogy ezt a várost kényelmesen és előkelően ujra fel lehessen épiteni. És talán akkor is ugy járnánk, mint San-Francisco, amelyet Páris mintájára akartak ujra felépiteni, de amint az ujabb épitkezések fényképeiből látom, marad minden a régiben és a felhőkarczolók meg az ásitásszerüen hosszu avenuek ujra emelkednek benne a régi helyükön.

Legyen szabad néhány szóval elmondani, hogy mi a véleményem minden városrendezésről. Elismerem, hogy rajzoló-papiron ki lehetne szabni olyan ideális várost, mint amilyen ideális államnak a Plato állama

vagy a Bellamy álma. De ez a »reine Vernunft« épp oly messze van a »praktische Vernunft« megvalósulásától, mint amennyire a franczia köztársaság különbözik a Plato államától. Egy város olyan természeti, népességi és emberi törvények szerint fejlődik, amelyeknek egész szövedékét emberi elmének nemcsak átfogni, hanem még megközeliteni sem sikerült. A városrendezők proponálnak ugyan mindenféle tervet, de ezek közül nyilván csak az valósul meg, amely véletlenül a városfejlődés bennszülött törvényeinek konveniál.

Szerencsésnek mondható például az olyan város, mint Páris, amely ugy ahogy megközelitette a maga megismerését. Aki Párisban járt, azt hiszem, rövid idő alatt felismerte, hogy ott az utczák, terek és kertek elhelyezése, a házak egyforma alapgondolata, sőt még a benne lévő felszerelések és butorok közt is, logikus összefüggés van. Utczái, házai szinte egyenruhát hordanak és a párisiak ehhez a stilushoz — Louis Philippe — hetven esztendő óta makacs konzervativizmussal ragaszkodnak. Pedig a modern városrendezés ezer meg ezer kifogásolni valót találna rajta. A párisi háznak például csak egy tűzfala van, amelyhez a szomszéd ház oda van ragasztva. Ez épp oly tűzveszedelmesnek látszik, mint a falépcső, amely a legtöbb párisi házban és szinházban még megvan. Nem praktikus az sem, hogy az ablakokon csak egy tábla van, ami télen nagyon hideggé teszi a lakásokat. A kandalló pedig, amelyről már annnyi költő énekelt, felette haszontalan és szeszélyes jószág. És mégis a lift, a Meidinger-kályha vagy a gőzfűtés ép oly nehezen tud a párisi házakhoz férkőzni, mint a modern szeczesszió stilusa. Mindez azt mutatja, hogy a párisiaknak okuk van rá, hogy a maguk elmaradt városépitő stilusához és régi kényelmi — ma már kényelmetlen — berendezésükhez ragaszkodjanak.

A konzervativizmus csak áldásos a városrendezés eszméjében, mert hogyan alakuljon ki szépen, kényelmesen, gondolati és művészi harmóniában egy város, ha folyton ujabb meg ujabb ideákkal bolygatják, foldoznak és pepecselnek rajta? A mi városrendezésünknek az a nagy hibája, hogy nem konzervativ, nem egységes, nem tervszerü, hanem ötletszerü, dilettáns és csak akkor tud praktikus lenni, ha a szükség már türhetetlenül szoritja. Ne örüljünk annak a sok városszépitő, városrendező tervnek, amelylyel a mi okosaink vemhesen járnak, mert csak azt mutatja, hogy próbálkoznak, kisérleteznek, kapkodnak és még csak nem is sejtik azokat a feltételeket, amelyeket Budapest eddigi fejlődéséből, fekvéséből, népességének karakteréből ki lehetne olvasni. Vezető eszme és gondolatok hiján eddig is végül mindig Bécs kopirozásában lyukadtak ki.

És most jön egy álmodozó azzal a regényes tervvel, hogy az Andrássy-utat meg kell hosszabbitani Alagig. Mindjárt reá fogunk mutatni, hogy ez a vesszőparipa honnan ugrott el és mi a pszichológiai magyarázata ennek a tervnek.

Az Andrássy-ut a mi büszkeségünk. Riválisai, amelyek előtte vagy utána keletkeztek, nem tudnak vele versenyre kelni. A Váczi-körut nem szép a sok régi bécsi sablonra készült ház unalmassá teszi és azonkivül a folytatása, a külső Váczi-ut tele van piszkos gyárakkal egész Ujpestig, tehát nem fejlődésképes. Ez már egy halott utvonal, amely Ujpestet örökre el fogja szakitani a fővárostól. A Király-utcza, Dob-utcza, Wesselényi-utcza és Dohány-utcza mind szük, ósdi, nagyrészben külvárosi jellemü. A Kerepesi-utat a Rókus-kórház, a Baross-utczát és az Üllői-utat a klinikák savanyitják el. Maradna tehát a körut, a bécsi Ring mostoha testvére, amely budapesti arányokhoz képest eléggé sikerült és ma már körülfogja az egész várost, kiveve a Boráros-teret, hol a malmok és raktárak elmetszik a nyakát. Ezek után fejlődésképesnek csak egy ut mutatkozik és ez az Andrássy-ut, amely szép, forgalmas, sétálni és kocsikázni lehet rajta, széles, előkelő és fás. Budapest legsikerültebb utja.

Milyen szegénységre vall, hogy ezt az utat, amely nyilván véletlenül sikerült és szerencsésen eltalálta azt az eret, amelyen a város élete szivesen végiglüktet, most ad infinitum meg akarják hosszabbitani. Hosszabbitsák meg, az Andrássy-utnak valószinüleg nem fog ártani. De gondolat és izlés dolgában az egész terv nem különb, mint hogy egy pántlikából, amely valakinek megtetszett, vesz még egy métert és még néhány métert anélkül, hogy tudná, mit fog vele csinálni. Hogy Alagon az év háromszázhatvanöt napja közül néhányon lóverseny van, ezt az utat aligha fogja forgalmassá tenni. A sétakocsik még néhány évtizedig szivesebben fognak a Stefánia-ut lombos fái közé befordulni, mint a megnyujtott Andrássy-utra, hol a fáknak és villáknak még csak ezek után kell kinőni. Budapest fejlődése mégsem olyan rohamos, hogy ezt a néhány mérföldes utat egyhamar elevenné tenné.

Van nekünk egy utunk, amely magától alakult ki, amely miatt nem kellett rombolni és átalakitani. Ez az ut a budafoki ut. Amióta fürge villamosok futnak rajta Albertfalva utczáján keresztül egészen Promontorig, szinte kinálja magát arra, hogy a sinei mentén fák és villák épüljenek egészen Budafokig. De mellette a Dunán nyilván még sok viz fog lefolyni, amig ebből az utból más lesz, mint ma, egy poros, napos ut, amelyen a villamos alig harmincz percz alatt kifut Promontorra. Amikor ilyen készen lévő utvonalak nem fejlődnek, mit lehet várni egy uttól, amelyet még ezután kell kierőszakolni.

Más kérdés, hogy olyan sürgős szükség van-e az Andrássy-ut meghosszabbitására. A Dob-utcza kiszélesitése és avenuevé való átalakitása sokkal hasznosabb dolog lenne, de Budapest aránylag kis forgalma mellett egyelőre még erre sincs tulságos szükség.

Magában a városban is annyi akadálya van még a város szépülésének és épülésének — a pályaudvarok, kaszárnyák, kórházak, malmok, gyárak, amelyek a párisi fortifikácziók gyürüjénél is erősebben utját áll-

ják a város kényelmes terjeszkedésének — hogy meg kell várni, amig a természetes fejlődés és forgalom nem fogja utjából szétrobbantani ezeket a halmozott akadályokat.

Nem álomvárost akarunk csinálni Budapestből, nem álmodozókra és a mesébe nyujtott Andrássy-utra van szükségünk, hanem éles elméjü városfejlesztőkre, akik igyekezzenek tanulmányozni a város karakterét, természeti törvényeit, anyagi és szellemi képességeit és mindezek latolgatásával, a régi dolgok nem könnyelmü feladásával, hanem okos és gyakorlati konzervativizmussal próbálják megközeliteni azt, amire Budapestnek már régóta szüksége van: egységes, helyes, okos, egészséges és szép városfejlesztő tervet.

Akkor Budapest nem a vakolatból való kővárak és a gipszből készült márványházak, nem a hosszu, szük, unalmas és sivár utczák, nem a vérszegény és kicsi terek városa lesz, hanem az, amire gyönyörü fekvése predesztinálja: a világ egyik legszebb, leggyöngédebb városa.

Plume.

Katonák.

Mennek a naptól égve,
Útszélen száz virág,
Delelő messzeségbe
Fényes, forró világ.

A folyó nagy ezüstje
Csalogat, integet,
Hogy szomjukat lehütse
S nem szabad, nem lehet.

Hiába a virágok,
Hiába szól a dal,
Előttük bokrok, árkok
És vár a viadal.

Boldog, ki tompa agygyal
Útfélen összedül,
Nem megy tovább a marssal,
Csak fekszik — egyedül.

Ó élet, a te képed,
E roham, e menet,
Emberek, ellenségek,
Megyünk, amig lehet.

Az élet napja éget,
Az élet szomja bánt,
Üzzük a messzeséget
És várjuk a halált.

Boldog, ki tompa agygyal
Útfélen összedül,
Nem megy tovább e marssal,
Csak alszik — egyedül.

Juhász Gyula.

Clarissa Mirabel.

— Elbeszélés. —

Irta: **JAKOB WASSERMANN.**

Eközben egyszerre csak visszaemlékezett arra, hogy látta valahol. Okvetlen ő volt, ha csak félig is jól értette a róla kapott zavaros leirásokat. Egy évvel azelőtt, tavasz kezdetén lehetett egy kora reggelen. Elfogta az az általános nyugtalanság, melylyel az ébredő tavasz a vért föl szokta korbácsolni s az éjszakák álmát elrabolja. A kastélyból a szőlőhegyek közt vezető uton elbarangolt Rolx erdős völgyébe. Ahogy a verőfényben uszó párázatos cserjében bolyongott, hol fölötte madarak daloltak s a kék ég izzott, alatta pedig mintha lélekzett volna a föld, hatalmas termetü férfit vett észre, ki födetlen fővel, levegőbe föltartott orral, földöntuli sovárgással, tágra nyilt szemekkel élvezte, ami élvezni adatott: az illatot, a napot, a mámorba ringató párázatot s az éther fényességét. Mintha mindezt együtt élvezte volna, ugy szimatolt, mint egy kutya vagy mint egy szarvas s mialatt fölfelé irányult tekintetén féktelen, kaczagó megelégedettség ragyogott, lelógó karjai görcsösen remegtek.

Clarissa akkor még megijedt, s elmenekült, anélkül hogy a férfi észrevette volna, hogy az ágak zörejét s lépteinek zaját hallotta volna. Ennek a képnek azonban most más jelentősége volt ránézve, s gyakran kiszinezte magának az egyedüllét óráiban. Elképzelte, hogy mint toppant a különcz ember elé, kérdéseinek jól kiszámitott játékával mint rabolt feleletet feleletre a daczos ajkakról, mig végre a férfi nem lévén képes tovább alakoskodni, önként kitárta előtte a szivét. Egy éjszaka azután odavágtatott szilaj lován, behatolt a kastélyba, fölkapta a nyeregbe s oly gyorsan elvágtatott vele, mintha a vihar lett volna a szolgája s mintha lovának a szélvész adott volna szárnyakat. Ha az asztalnál nagy társaságban szóba került Bastide Grammont s az általa elkövetett gyilkosság, melyben senkisem kételkedett, Clarissa sohasem a tett borzalmas voltával foglalkozott, mely a férfit örökre elszakitani volt hivatva a jók társaságától, hanem a kéjes párázattal körülvett alakot látta benne, az erőnek, a heroikusnak hatását s azt érezte benne, hogy bizonyosra, valóra s elérhetővé válik az az alak, mely nyugtalan álmából nem akart többé távozni. Megrémült saját magától, belebámult saját lelkének rettegett mélységeibe s gyakran azt képzelte, hogy ő senyved a börtönben, Bastide pedig kint járkál nagy nyugalommal föl-alá s mig szárnyas lova diadalmasan vihog, azon töpreng, hogy mivel tudná a börtön ajtaját betörni.

Nemrég egyik birtokon vendége volt egy családnak, melylyel az apja jóbarátságban volt. Egyszer a háziurat, aki tudós ember volt, nagy nyugtalanság fogta el egy értékes kézirat eltünése miatt. A cseléd-séget fölhajszolták, hogy kutassanak át minden zugot, mert lopással senkit sem gyanusitottak. Clarissát lassankint gyötrelmes állapot fogta el, mert azt gondolta, hogy őt gyanusitják. Minden szóban tüskét érzett, minden tekintetben kérdést látott, maga is szorongó buzgósággal vett részt a keresésben, mármár a börtön és gyalázat viziója tünt föl előtte, s az apjához akart rohanni, hogy ártatlanságát bizonyitgassa, — mikor a kéziratot egyszerre csak megtalálták a könyvek alatt. Clarissa föllélegzett, mintha halálos veszedelemből menekült volna meg, sohasem volt oly szellemes, oly beszédes, oly elragadóan szeretetreméltó, mint a következő órákban.

Mikor a tömeg képzeletében a szegény Fualdes lemészárlásában résztvett többiekkel együtt a zöldkalapos hölgy alakja is mind határozottabb lett, Clarissa meghökkent. Kezdetben csak játszott ezzel a veszedelemmel, mint mikor a gyermek kellemes borzongással próbálgatja a folyó jegének erősségét. Szinte falta az ujságokat s iszonyuan gyötörte az a körülmény, hogy neki is tényleg volt zöld tolla. Magában véve nem volt ezen semmi föltünő, mert a divat megengedte, hogy zöld, sárga vagy akár vörös tollakat viselhessenek, de ennek a tollnak birtoka mégis nagy gyötrelem volt Clarissára nézve. Hozzá se mert többé nyulni, mert ugy rémlett neki, hogy véres párázat leng körülötte s végre is félelmében a lomtárban rejtette el, a tető alá.

Utazási tervekkel foglalkozott, Párisba akart menni, de elhatározásában minden nap megingott. Elérkezett a julius. Egy kóbor társulat szinielőadásokat hirdetett Rhodezben s Clemendot katonatiszt, ki Clarissát régóta szerelmi ajánlatokkal üldözte, de aki póriassága és durvasága miatt nem egyszer ridegen visszautasitotta, jegyet hozott neki s azt ajánlotta, hogy együtt nézzék meg az előadást. Elutasitotta, az utolsó perczben azonban kedvet kapott s türnie kellett, hogy Clemendot kapitány a függöny fölhuzása után odaüljön mellé, a jobbra lévő üres helyre.

A társulat melodrámát adott, melynek cselekménye egy ártatlan ifju szerencsétlenségét s borzalmas meggyilkolását tárgyalta szörnyen elnyujtva. Az első fölvonás végén egy férfinak öltözött nő lépett a szinpadra. Hegyes kerek kalapot s álarczot viselt. A rablóvezérrel egy gyéren világitott zsiványtanyán lefolyt szerelmi jelenet megpecsételte a szerencsétlen áldozat sorsát, ki térden állva imádkozott. A közönségnek majd kidülledt a szeme a sovár kiváncsiságtól. Clarissa azt képzelte, hogy hallja a szivek dobogását, fölváltva hideg és meleg futotta át, s mikor a következő szünet alatt Clemendot kapitány félig alázatosan, félig szemtelenül kezdett tolakodni, egész testében megrázkódott, s a tisztnek száján kiáradó borgőztől majd hogy el nem ájult. Egyszerre csak hátraszegte a fejét, a duzzadt, iszákos arczot majd átfurta tekintetével, s halkan, élesen, heves sietséggel mondá:

— Mit szólna hozzá, kapitány, ha én lennék az, aki a Bancal-házban történteknél jelen volt?

Clemendot kapitány elsápadt, száját lassan eltátotta, a pofacsontjain meg-megrándult a bőr, szemében félelmetes fény jelent meg s mikor Clarissa puha, gunyos, de nem egészen természetes nevetésben tört ki, fölkelt, zavartan köszönt s távozott. Olyan együgyü, faragatlan ember volt, mint egy dobos, s csak ugy a véres esemény befolyása alatt állt, mint a többi rhodezi ember. Előadás végeztével odament Clarissához, ki fásultan ment a kijárat felé, hol a kocsija várakozott, s azt kérdezte, hogy talán tréfát akar üzni vele?

— Dehogy is, kapitány, — mondá Clarissa nevetve. — Azután vonásai ismét megkomolyodtak, szinte szomoruak lettek, s lehajtotta a fejét.

Clemendot zavaros lelkiállapotban ment haza, abban a véleményben, hogy fontos vallomást hallott. Azt hitte, kötelessége beszélni, s másnap reggel elmondta egyik bajtársának az esetet. Ez ismét másik barátját avatta bele a titokba, tanácsot tartottak s szerdán már értesitették is a birót. Monsieur Jausion magához kérette a kapitányt s madame Mirabelt. Hosszu fontolgatás után Clarissa kijelentette, hogy csak tréfált s a biró kénytelen volt elbocsátani.

Az urak azonban nem tréfát akartak, hanem komoly dolgot. A préfet értesülvén a történtekről, este megjelent Seguret elnöknél, ki megrendülve hallotta, hogy leánya mily szégyent hozott rá és saját magára. Előhivatták Clarissát, akit az apja arczvonásain s minden mozdulatában megnyilatkozó gond nagyon fájdalmasan érintett. Azzal mentegette magát, hogy egy meggondolatlan pillanat jött rá, szeszélyes ötlete támadt s a kedélye megzavarodott. Hiába volt minden, a préfet nem hitt neki. Seguret a leánya nyomott hangulatában a bünössége bizonyságát látta, s bántó ridegséggel jelentette ki neki, hogy csakis az igazság érdekében nem akarja eltaszitani magától.

Clarissa elnémult, mintha a fojtogató angyal szorongatta volna a torkát. Az elnököt kerülte az álom, s egész éjszaka földult kedélylyel bolyongott a kastélyában. A Clarissa jelleméről gondolkodott, azt latolgatta, hogy mire képes, s megállapodott abban, hogy kifürkészhetetlen természetét egy romantikus bünnek a foltja árnyékolja be. A gyanu bizonyossággá vált nála, s ha visszagondolt Clarissa multjára, fékezhetetlen kedvteléseire, akkor semmi föltevés sem látszott előtte hihetetlennek s Clarissa képe szinte önkéntelenül beleszövődött a gyilkosság komor képébe.

De Clarissa sem aludt. Szürkületkor apja azon kapta rajta, hogy izgatottan bolyongott a helyiségekben s zokogva borult lába elé. Seguret nem igyekezett vigasztalni vagy fölemelni s Clarissa ama kétségbeesett megjegyzésére, hogy mit keresett volna a Bancal-házban, mikor özvegy létére sokkal nagyobb szabadsággal rendelkezik, mint hogy bujkálnia kellene, az elnök sokat mondó vállvonogatással felelt. Annyira befészkelődött szivébe a fekete meggyőződés, annyira meghidegült a szive, hogy leánya ama méltányos kérésére, hogy igazságosan mérlegelje a helyzetet, ridegen vetette oda:

— Valld be az igazat!

Az eset hire gyorsan elterjedt. Sorra érkeztek az elnök barátjai és rokonai, ki meghökkenve és izgatottan, ki pedig kárörvendve, mert nem utolsó élvezetes látvány a zárkózott, megközelithetetlen Clarissát a sárba rántva látni. Néhány idősebb hölgy képmutató szelidséggel igyekezett Clarissa lelkére beszélni s az özvegynek megvető hallgatásából vagy esdeklő tekintetéből kész vallomást olvastak ki. A préfet ismét megjelent két hivatalnok kiséretében. A kormányra s hatóságokra nezve minden koczkán forgott: a biztonságukért aggódó polgárok bosszuvágya, a bonapartisták gunyja egyre nőtt, az ujságok a bünösök megbüntetését követelték s a vidéki lakosság lázongani kezdett. Egy oly tanu, mint Madame Mirabel, ki a gyilkosságban nem vett közvetlenül részt, mindent megfordithatott volna; irásbeli dispenzációt igértek neki Rómából, ha a Bancal-házban tett esküjét hajlandó megszegni s egy jezsuita páternek, kit a polgármester a kastélyba vitt, mindezt hivatalosan bizonyitania is kellett. Mikor látták, hogy minden hiábavaló s Clarissa hideg nyugalommal válaszol a vakmerő tolakodásra, azzal fenyegették, hogy bezárják s hogy gyalázata nyilvános botránya lesz egész Franciaországnak. A préfet e szavainál apja térdre esett előtte, mint reggel ő az apja előtt s kérve kérte, hogy nyilatkozzék. Ezt már nem birta ki s ájultan esett össze.

Clarissa ugy emlékezett, hogy márczius tizenkilenczedikének estéjét a Pal-családnál töltötte Rhodezben s másnap maga Palné mondta neki, hogy tegnap milyen jól mulattak, s talán éppen ebben az időtájban ölték meg szegény Fualdes-ot. Mikor erre

hivatkozott, Palék mindent határozottan tagadtak; tagadták a Clarissa látogatását, mi több, gyáva aggodalmukban azt állitották, hogy madame Mirabellel már évek óta feszült viszonyban állnak.

A félelemtől s rémképektől elvakult szellemek nem voltak többé hozzáférhetők a könyörület számára, s hiába lett volna egyes intelligens emberek fölszólalása, a lavinát ugy sem tudták volna föltartóztatni. Ördögi tervet eszeltek ki, s gróf d'Estaurnel a préfet annyira tökéletesitette, hogy a legjobb eredménynyel kecsegtetett. Éjjeli egy óra tájban kocsi gördült a kastély udvarába, Clarissának föl kellett rá ülni, s az elnök, a biró s a préfet szintén vele mentek. A kocsi a Bancal-ház előtt állt meg. Seguret ur leányát a balra eső földszinti szobába, egy barlangszerü üregbe vezette.

A kályha párkányán szegényes lámpa pislogott s ennek fényénél két huissier és egy irnok merev arczczal támaszkodott a falnak.

— Ismeri-e ezt a helyet, madame? — kérdezte a préfet ünnepélyes lassusággal.

Valamennyien Clarissára néztek. Teste el volt gyötörve, a nyelve kész volt akár nemet, akár igent mondani, s mivel az előbbi ujabb gyötrelmeket, az utóbbi pedig talán nyugalmat igért, halkan suttogta, hogy: igen. Megzavarodott, földult lelkében viziók rajzottak, amit fél-öntudatlanságban hallott, amit szórakozottan olvasott, mind az megtörténtnek tünt föl előtte. Mintha a végzet füzte volna sorsát ahhoz az emberhez, kit az erdőben látott. Immár itt állt azon a hidon, mely az ő birodalmába vezetett, már látta magát a férfi lábainál ülni s a Bastide Grammont név, álmainak ez a játéka ugy hangzott, mint valami csatakiáltás.

A férfiak megkönnyebbülten lélekzettek föl. Seguret elnök elfödé a szemét. Elhatározta magában, hogy a rossz utra tévedt gyermeket kizárja apai szeretetéből. Clarissa megérezte ezt.

— Márczius tizenkilenczedikén este tehát itt volt ebben a helyiségben?

Ráhagyta.

— Hogy került ide? — kérdezte tovább Monsieur Jausion.

Clarissa hallgatott.

— Talán a Rue des Hebdomadiers-en jött keresztül? — kérdezte a préfet.

Clarissa intett, hogy azon.

— Beszélj, beszélj, — orditott föl Seguret ur, hogy a huissier összerezzent.

— Többekkel találkoztam, — suttogá Clarissa oly halkan, hogy mindenki önkéntelenül előrenyujtotta a nyakát. — Mivel féltem tőlük, beszaladtam a legelső nyitva lévő házba.

Monsieur Jausion intett az irnoknak.

— Ebbe a házba tehát? — kérdezte szeliden.

Clarissa panaszos suttogással folytatá:

— Mikor ennek a szobának az ajtaját kinyitottam, valaki megragadta a karomat s az alkovba vezetett. Rám parancsolt, hogy csendesen legyek. Bastide Grammont volt.

Végre megvolt a név. De mi más volt ezt kimondani mint elgondolni. Clarissa lesütött szemmel szünetet tartott s kezeit görcsösen összekulcsolta.

— Miután egy időre magamra hagyott, — kezdé ujra, mintha álmában beszélt volna, — visszajött, rám parancsolt, hogy kövessem s kivitt a szabadba. Ott azt kérdezte, ismerem-e. Eleinte azt mondtam, nem, de később azt, hogy igen. Azután azt kérdezte, hogy láttam-e valamit. Nem láttam. Menjek isten hirével, mondá. Mentem. De alig értem a főtérre, ismét mellettem termett s megfogta a kezemet. Hogy ő nem tartozik a gyilkosok közé, de hogy velem itt találkozott, meg akar menteni. Hogy esküdjek meg az apám életére, hogy hallgatni fogok. Megesküdtem, mire eleresztett. Ez az egész.

Monsieur Jausion kétkedően mosolygott.

— Madame azt állitja, hogy az utczáról menekült ide, de megbizható tanuk azt mondják, hogy a kapu nyolcz órától kezdve zárva volt. Hogy magyarázza ezt meg?

Clarissa hallgatott.

— Hogy magyarázza meg továbbá azt, hogy semmit sem látott, mikor a kivilágitott szobán ment keresztül?

Clarissa hallgatott s mintha még a lélegzete is elállt volna. A préfet elháritó mozdulatot tett monsieur Jausion felé. Egyelőre elég volt annyi, hogy Bastide Grammont-t Clarissa fölismerte.

Az urak Clarissát fölültették a kocsiba, mert oly gyönge volt, hogy alig tudott a lábán állni. Otthon nagyon különös állapot jött rá; eleinte ugy ült a széken, mintha lethargiában lett volna, azután hirtelen felugrott s egyre azt kiabálta, hogy vigyék el onnan a gyilkosokat. A megrémült cselédség bekukucskált a nyiláson, nagy része ott szerette volna hagyni a szolgálatot. Clarissának nem volt többé része semmi védelemben, semmi szeretetben, mindenki szemtelenül végignézhette, meg volt bélyegezve mindenki előtt. Nem egyszer tűvel szurta meg az ujját, hogy ébren van-e s olyan viziói voltak, mintha kigyószerüen mozgó véres nyelvek vették volna körül. Az emberek arcza elmosódott előtte, kivéve egy hősiesen szenvedőnek az arczát, aki minden vád és átok daczára magasan trónolt a többi fölött, mi több, mintha a büne emelte volna a többi ember fölé. Mikor egyszer azt tudatták vele, hogy szembesiteni kell őt Bastide Grammontnal, először dobbant meg szive az örömtől s erre az alkalomra ünnepi ruhába öltözködött.

A szembesitésnek a biró hivatalos szobájában kellett megtörténnie. Monsieur Jausionon és irnokain kivül még Pinaud is jelen volt, aki időközben visszaérkezett. Monsieur Jausion a pápaszemén keresztül gonosz pillantást vetett rá, mikor Clarissa Mirabel csipkékkel diszitve besuhogott, az urak előtt mosolyogva meghajolt s derült közönynyel jártatta végig tekintetét a barátságtalan helyiségen.

A biró jelt adott, mire egy oldalajtó megnyilt s két porkoláb kiséretében bilincsbe vert kezekkel Bastide Grammont belépett. Clarissa halkan fölsikoltott s arcza elhalványult.

Bastideról csak ugy áradt a börtön dohos levegője. Haja rendetlen volt, hatalmas alakja kissé meg volt görnyedve, mint a napszámosoké s a düh, mely titokban emésztette, barázdákat vont a homlokára. Mintha magával hozta volna a börtön falait is, melyek lelkét sötét gyötrelmekkel töltötték el s mindjobban elhalványitották a szabadulásba vetett reménységét.

S mégis honnan ez a büszke tekintet, melyben az az elhatározás ragyogott, hogy hű lesz önmagához? Honnan arczának az a különös kifejezése, mely olyan volt, mint a fogoly tigrisnek óvatos s mégis fenséges meglapulása? Honnan az a véghetetlen megvetés, melylyel az irnokok gyorsan szántó kezét nézte?

Ez csalta ki Clarissából a kiáltást s üzte el arczáról a balga vidámságot. De nem azért, mert az erdei ismerőst, az akkori földi démont megkötözve s megtörve kellett látnia, hanem mert mintha villámfénynél jött volna rá, hogy ebben a kézben nem lehetett gyilkos kés, hogy az az alak nem követhetett el gyilkosságot.

Szédülés fogta el s ugy érezte, hogy egy magas toronyról bukik alá. Szégyelte remek öltözetét, hivalgó pompáját, szenvedélyesen tépte le magáról a drága csipkéket s fájdalmas undorral dobta a földre.

Monsieur Jausion ezt valószinüleg másra magyarázta. Megint Pinaudra mosolygott, de most sokkal diadalmasabban, mint előbb, mintha azt akarta volna mondani, hogy minden összevág.

— Ismeri ezt a hölgyet, Bastide Grammont? — fordult a fogoly felé.

Bastide oldalt fordult s oly hanyag, keserü megvetéssel nézett Clarissára, hogy ennek megfagyott ereiben a vér.

— Nem ismerem, — mondá sötéten. — Sohasem is láttam.

— Nem lehet az, — mondá monsieur Jausion s ismét mosolygott. — Madame Mirabel akkor férfiruhában volt, zöldtollas kalappal. Ott volt Bancalék lakásában, ön maga vezette ki az utczára s megesküdtette. Legyen szives kérem erre visszaemlékezni.

Bastide arcza összerándult, mintha tolakodó légy szállt volna rá. Erélyesen s hangosan ismételte:

— Nem ismerem ezt a hölgyet. Sohasem láttam.

S ajkainak kemény összeszoritásával mintha azt a megmásithatatlan szándékát árulta volna el, hogy azontul hallgatni fog. Monsieur Jausion megigazgatta a parókáját.

— Mit szól ehhez madame, — fordult Clarissa felé, ki révedezve bámult maga elé.

— Nem tudhatja, hogy láttam, — mondá suttogva, de azért volt valami átható a hangjában, akár a tücsök czirpelésében.

Bastide ismét felé fordult s bágyadtan fényes szemének ferde pillantásában kiváncsiság vegyült a gunynyal. Azután végignézett gyöngéd, törékeny alakján, révedező tekintetén, bátortalanul vonagló ajkain, a földön heverő csipkéken s azt hitte, álmodik, mikor észrevette, hogy kezeinek esdeklő mozdulata neki szól.

A biró fölugrott s eltorzult arczczal kiáltott Clarissára.

— Ne üzzön tréfát velünk Madame, mert megkeserülheti. Legyen szives végre nyilatkozni. A kierőszakolt eskü nem érvényes. Polgártársainak békéje, az egész ország nyugalma forog koczkán. Szabaditsa ki magát e nyomorultnak varázslata alól. Az ön alávaló mosolygása, Grammont, be lesz tudva az itélet meghozatalakor.

Pinaud tanácsos fölkelt, néhány szót sugott Bastide fülébe, ki erre fölemelte egymáshoz bilincselt ökleit s emésztő haraggal tartotta a szeme elé. Clarissa a biró asztalához támolygott s halotthalvány arczczal kiáltá:

— Mind hazugság! hazugság! hazugság!

Monsieur Jausion tetőtől talpig végignézte s hidegen mondá:

— E szerint vád alá kell önt helyeznem, madame s letartóztatottnak jelentem ki.

Clarissa arczán megelégedés látszott. Villámszerü czikázással, mint valami tánczosnő libbent Bastide Grammonthoz, ugy nézett rá, mint tikkasztó nap után szokás a viharos égbe nézni s fájdalmasan fölsóhajtva halkan a nevén szólitá. Bastide azonban egy lépést visszahátrált, mintha tisztátalan lény érintette volna s Clarissa még soha életében nem látott oly megvető tekintetet, mint a férfié volt. Térdei remegtek, a szája padlása kiszáradt s szeme megtelt könnyekkel. Mikor a börtön ajtaja bezárult mögötte, előfogta a szégyen és bánat s alig talált némi vigasztalást helyzetének titokzatosságában.

Társadalmi állásának megfelelőleg a börtön legjobb helyiségét kapta. Az első órákban görcsökben vonaglott a szalmazsákon. Mikor a porkoláb világosságot hozott a kérésére, mert attól félt, hogy a sötétben megőrül, a gyertya fénye a töviskoronás Krisztusra esett, melynek képe a szürkére meszelt falon függött. Fölsikoltott, mert tulizgatott érzékei hasonlatosságot találtak az Üdvözitő s Bastide Grammont vonásai közt; Bastidenak is ilyen gyötrelmes vonás jelent meg az ajkán, mikor öklét szemére szoritotta.

Még egyszer fölháborodott a lelke a szertelen igazságtalanság ellen. Az volt a tulajdonképpeni eleme, hogy a világgal éljen, szeretetreméltó, kedves egyetértésben éljen az emberekkel. Tintát s papirt kért s levelet irt a préfetnek.

»Igazságosságot gróf ur! Még van idő elháritani a katasztrófát. Emlékezzék vissza, mily fáradságába került kivenni belőlem az állitólagos igazságot, emlékezzék vissza, hogy mily fenyegetések után engedtem. A körülmények áldozata vagyok. Amit vallottam, mind hazugság. Egyetlen intelligens ember sem fedezheti föl vallomásomban a valószinüség látszatát. Hamis tanuságot tettem egy kétségbeesett pillanatomban. Mondja meg atyámnak, hogy kegyetlensége jobban elrabolja tőle a leányát, mint az én látszólagos vétkem. Már nem is tudom, hogy mit szabad hinnem; a mult elszáll emlékezetemből, biztos tudásom ingadozni kezd. Ha sok, hogy igazságot követelek, akkor szánalmat kérek gróf ur. Sorsom bár meglátogat, de a szivem tiszta mint a nap.«

Hiába volt. A szavak elkéstek, ha mindjárt egy próféta szája dörögte volna is. Másnap reggel sok tanut és foglyot szembesitettek Clarissával. Igy Bachot, Bancalékat, Colard katonát, Rose Feralt, Missoniert s a kis Bancal Magdalénát. Bousquier beteg volt. A lelkileg megsemmisült, magukat alig vonszoló, fantomuknak rabul esett alakok láttára Clarissa mélyen megrendült, de egyszersmind megundorodott tőlük. Ő volt-e? ezt kérdezték mindegyiktől s a szerencsétlenek elvetemült közönnyel felelték rá, hogy ő volt. Csak Missonier nevetett mint egy hülye.

Clarissa elbámult. Ily határozott s szinte magától értetődő válaszokat nem várt. Ami azelőtt titokzatos és idegen volt neki, most egész létének sulypontjává, magjává vált, s a Bancalék házában lefolyt véres éjszaka, de az egész többi világ is ugy tünt föl neki, mint vérből és sebekből álló vizió.

Komor fantáziái közt azonban az utja mégis csak Bastide Grammonthoz vezetett. Virágos ösvény égő házak közt. Szinte szépnek tetszett neki őt bünösnek tudni. Hátha előbb meg is csókolta őt a férfi, mielőtt keze a késhez nyult volna. Ami Bastidet az emberiségtől elszakitotta, talán éppen az füzi őt vele össze. Hogy mi oka lehetett a gyilkosságra? Nem is kérdezte. Lehet, hogy a gyilkos szándék épp akkor vert benne gyökeret, mikor először látta őt az erdőben, mikor szinte az erdőt, az egész tavaszt, az egész természetet magába szivta. Mindegy volt már neki, hogy Bastide vérbe vagy verőfénybe mártotta-e a kezét, mindegyik kiegészitette az ő képét, hozzá tartozott iránta való szenvedélyéhez s Fualdes volt a gonosz démon, a megrontó princzipium. Istenem, gondolta magában különös képzelődései közepette, ha ezt tudtam volna, akkor magam követtem volna el s én is oly hős asszony lettem volna, mint Charlotte Corday.

De miért tagadott, miért hallgatott Bastide? Miért volt a lesujtó megvetésnek az a pillantása, melyet nem képes elfelejteni soha, s mely még mindig ugy égeti a bőrét, mint a tüzes bélyeg? Talán sokkal

büszkébb volt, semhogy vallomásra tudta volna magát rászánni? Talán tettét nem tartotta külömbnek, mint egy utonálló zsiványét? Bizonyos, hogy biráit nem ismerte el biráknak. Tetszett neki a gondolat, hogy Bastide sorsa tőle függ, a szája mozgásától, megszelidítheti a szabad vadállatot. Elfelejtette, hogy voltaképp mi forog a koczkán s átengedte magát a borzalmas véletlennek, mint egy gyermek, ki még semmit sem tud a halálról.

Az esküdtszéki tárgyalás október huszonhatodikára volt kitüzve. Tizedikén délelőtt Clarissa monsieur Jausionnal óhajtott beszélni. A biró előtt azt mondta, hogy tud mindent s be is akar vallani mindent. Monsieur Jausion izgatottságtól remegő hangon szólitotta az irnokot.

— Beléptem a szobába s láttam a kést megvillanni, — kezdé vallomását Clarissa. — Bemenekültem az alkovba, Bastide Grammont utánam sietett, átölelt s megcsókolt. Bizalmasan közölte velem, hogy Fualdesnak meg kell halnia, mert a vén sátán földulta a boldogságát s tönkre tette az életét. Bastide szinte mámoros volt a lelkesedéstől, s mikor aggodalmaimat fejeztem ki, csókokkal zárta le ajkaimat, ugy hogy nem fejthettem ki ellenállást. Azután megesküdtetett, s távozott. Nemsokára nyögést, hörgést, borzalmas kiabálást hallottam, a kis Bancal Magdaléna, ki az ágyban feküdt, hirtelen fölkelt s elfakadt sirva. Elvesztettem eszméletemet s mikor ismét magamhoz tértem, az utczán voltam.

Vallomását gépiesen, kimérten darálta le üveges, megváltozott hangon. Félig lezárt szeme fátyolozott volt, kis kezét fáradtan lógatta le s mikor elvégezte, édeskésen mosolygott maga elé.

— Tehát már azelőtt is közlekedett Bastide Grammontnal? — kérdezte a biró.

— Igen. Az erdőben találkoztunk. La Morne közelében van egy régi mezei kut, ott is gyakran találkoztunk, különösen holdvilágos éjszakákon. Bastide egyszer fölvett a lovára s őrült gyorsasággal vágtattunk a guignoli szakadékig. Mi elől rohan ugy Bastide? kérdeztem tőle, mert szinte elfutott a hideg a rémülettől. Saját magam s a világ elől, suttogá. Különben nagyon szelid volt, soha jobb embert nem ismertem nála.

Hangja mind érczesebben csengett s végül ugy beszélt, mint egy exaltált, vagy mintha álmodott volna. Vallomását fölolvasták előtte, nyugodtan, vonakodás nélkül aláirta, mire monsieur Jausion kijelentette, hogy szabad.

A kastélyban ellenséges nyugalom fogadta. Az a néhány cseléd, aki ott maradt, szemtelenül suttogott s vihogott körülötte. Senkisem törődött vele, ha egy korsó vizre volt szüksége, magának kellett a konyhából hoznia. Mikor Seguret ur hazatért, ő is, meg az egész város is tudta már, hogy Clarissa mit vallott, Bastidehoz való regényes viszonyát az előzmények látszatával világitotta meg s korábbi hallgatása körül glóriát font. Seguret ur azonban annál komorabban magába zárkozott s mikor Clarissával a leánya szobájának küszöbén találkozott, irtózattal fordult el tőle.

Este az elnöknek néhány barátja érkezett vendégségbe. Estebéd alatt az ajtó megnyilt s Clarissa jelent meg a küszöbön. Seguret ur fölugrott s a harag szinte elfojtotta a hangját.

— Meg ne próbáld, — hörögte rekedten s maga elé tartotta a karjait. — Meg ne próbáld!

Clarissa ennek ellenére előrejött egész az asztal széléig. Arczán ragyogó, elbájoló kifejezés ült. Kerekre nyilt szemekkel tekintett atyjára, ugy hogy ez lesütötte szemét, mintha fény vakitotta volna.

— Ne vess meg atyám, — mondá szeliden, lebilincselő kecsességgel.

Azután valami köznapi kérdéssel fordult az egyik urhoz. A megszólitott nagy zavarba jött, csodálkozott, huzódozott, de hiábavaló volt minden ellenállása. Clarissa a börtön levegőjétől sápadt vonásaiban volt valami álmatagság, átszellemültség, ugy hogy egy közönségesebb mondása is szokatlan bájjal hangzott.

A társalgás általános lett. A vendégek leküzdötték titkos meglepetésüket, sőt később teljesen meg is feledkeztek róla. Clarissa szellemessége s csintalan jókedve elragadó hatást gyakorolt. Amellett olyan valami érzéki párázat lengte körül, mi a férfiak figyelmét nem szokta elkerülni. Volt a magatartásában valami behizelgő s szemei ábrándos fényben ragyogtak. Seguret ur nyugtalankodott, kelletlenül figyelt a társalgásra, de ő sem tudott teljesen elzárkózni a varázs elől, mely vendégeit lebilincselte. Az ő föltett szándékánál erősebb hatalom szelidségre kényszeritette s később félénken bár, de szintén részt vett a társalgásban, annak daczára, hogy iszonyu nyomást érzett a lelkén. Beszéltek politikáról, könyvekről, művészetről, vadászatról, háboruról, szóba került mindenféle, szellemes megjegyzések, komoly gondolatok röpködtek a levegőben. Néha mintha valami remek szinpadi jelenetet adtak volna elő, vagy mintha könnyü pezsgős mámor ihlette volna meg a szellemüket.

(Vége következik.)

Krónika III.

A konyháról.

— *aug. 3.*

Akármilyen száraz is az a marhahus, amit a mi egyeduraink, a leereszkedő és rugalmas lépésü budapesti mészárosok mérnek: a vele való foglalkozás egyáltalán nem száraz téma, sőt annyira nedves, hogy nemsokára valószinüen a jó gazdaasszonyok könnyétől lesz még nedvesebb. Ennek ellenére be kell vallanom, hogy a magyar lapok mégis kissé szárazon tárgyalták az ügyet; semmi esetre sem olyan kedvesen précieux modorban, mint annak idején Brillat-Savarin beszélgetett a »Physiologie du goût«-ról, sem pedig abban a nyelvet csettintésre, a fogat éhcsikordulásra, a gyomorkatarrust pedig önkénytes szám-üzöttség vállalására kényszeritő tónusban, amelyben *A Hét* Emma asszonya irta meg szakácskönyvét.

Ezt a hibát valahogy helyre kell hozni és meg kell magyarázni a legérdekeltebb feleknek is, asszonyoknak, leányoknak egyaránt, népszerü, sőt nőszerü stilusban, hogy mi is az a huskérdés, amely most izgatja a kedélyeket a belgrádi konaktól a pesti vásárcsarnokon keresztül egész a bécsi Ballplatzig.

Sem Brillat-Savarin elméssége, sem Emma asszony alapos tudása és közvetetlen előadása — sajnos, — nem áll a rendelkezésemre. De a nők iránt való ismeretes hódolatom és nagyrabecsülésem mégis rákésztet arra, hogy ezuttal ezt a témát nőszerüen tárgyaljam. Végre is a női nem hálás és talán csak kapok ajándékba érte valami körömfaladékot, vagy egy pár himzett papucsot. Mind a kettő rám férne.

Tehát: Hölgyeim! Tiszteletreméltó gentleladies! Önök tudják, hogy Magyarországon sok a nagyur és kevés a hizott ökör. Ez a látszólagos ellentét nyomban érthető igazsággá válik, amint felvilágositom önöket arról, hogy a nagybirtokos a földjét nem állattenyésztésre használja, hanem arra, hogy buzát termeszszen rajta. Nem a buzavirág és a pipacs ideális szeretete kedvéért, hanem először is azért, mert van elég befektetni való tőkéje a csak legelőnek való talaj gabnatermővé javitására, másodszor azért, mert a baromtenyésztés sokkal több munkával jár, mint a buza kimászatása a földből. A paraszt, a kisbirtokos, dologra szorul, nemcsak a földjével, hanem a maga keze munkájával is keresi az évi betevőjét, tehát barmot is tenyészt. A nagybirtokos azonban, aki helyett maga a föld is eleget dolgozik, nem lát nagyobb hasznot abból, ha barmot nevel, mert azért ujabb munkást, bérest, csordást, kondást kell neki tartani.

Eddig van hölgyeim a dolognak az ugynevezett elméleti része. Most jön a gyakorlati. És ez kétágu, mint az önök harcziasan is békés trancsirozó-villája.

Az egyik ág lenyulik Szerbiába. Miután Magyarországon nincs elég barom, tehát Szerbiából kell az eleven hus nagy részét hozatnunk. Ezt az eleven hust nevezik a napilapok közgazdasági rovatai »szerb marhá«-nak. Mármost: aki nem szerb és nem marha, az már májusban előre láthatta, hogy a nyárra képtelenül meg fog drágulni a hus nemcsak Budapesten, hanem egész Magyarországon. Mert már akkor előrelátható volt, vagy talán már ki is tört a vámháboru Szerbiával.

Hölgyeim! Tiszteletreméltó gentleladies, önök nem tudják, hogy mi az a vámháboru. De ez egy pár szóval megmagyarázható. Figyeljenek csak ide. Ha a körorvosné szombaton olyan kalapot tesz fel, amelyiken három struccztoll leng, akkor egészen bizonyos, sőt természetes, hogy az adópénztárosné vasárnap délelőtt a tizenegyórai miséről olyan kalapban fog kijönni, amelyen négy szál struccztollat lebegtet a szél. Gíremgórem a vámháboru. Ha Szerbia a mi hozzájuk bevinni akart holminkra olyan vámot tüz, hogy fölér három struccztollal, akkor a mi adópénztárosnénk, akit Goluchovszkinak hivnak, feltüzi a negyedik struccztollat is és elrendeli a határzárt, amelyen keresztül aztán semmiféle vámmal nem lehet marhát keresztülhozni.

Goluchovszki megmagyarázása alább következik majd, most még a vámháboruról kell felvilágositó szavakat adnom. A vámháboru továbbá, hölgyeim, olyan háboru, amelyben kettős igazsággá válik a német földrajzi könyvek emez egyszerüre tervezett igazsága: Die Sau fällt bei Belgrad in die Donau. Ha vámháboru van, akkor mi itthon igy forditjuk magyarra ezt a geográfiai tényt: A Száva Belgrádnál ömlik bele a Dunába. Ellenben szerbül igy értelmezik a mondást: A disznó Belgrádnál beleesett a Dunába. Mert nekünk a Száva mente tilalmi határrá lesz, a szerb disznókereskedő pedig, ha ugy kivánkozik is a Sütő-utczában levő pesti megszokott kávéházába, mint az igazhivő Mohammed paradicsomába, akkor sem hozhatja keresztül eleven és röfögő holmiját a Dunán. És nemcsak a disznó, hanem a vágómarha is beleesik Belgrádnál a Dunába.

Nagy körvonalakban és alapos közgazdasági ismereteim felhasználásával ez a vámháboru.

És most térjünk át a dolog másik ágára. Ez a dolog Bécsbe nyulik és Goluchovszki megmagyarázásával kezdődik. Hölgyeim, Goluchovszki mindenekelőtt szép ember, de — elmult hatvan éves; azután jó ember is, de — külügyminiszter. Olyan ember, akinek már csak hivatalból kell szépnek lenni és olyan miniszter, akinek néha hivatalból haragudni kell. Mert az egyik is, a másik is szükséges arra, hogy bebizonyitsa vele az energiája csökkenetlen voltát.

Már most Goluchovszki, a férfi, minden reggel hóditó mosolygással és brillantinnal keni be a csodásan ápolt szakállát, Goluchovszki, a külügyminiszter ellenben minden reggel hóditó homlokránczolással tekint körül Európában, hogy kit fenyitsen meg. Néha a gaz maczedónoknak mond oda néhány kemény igazságot, olykor-olykor a szultánt inti exposé-formájában csendre, de most a szerbekre jött meg az étvágya. És kitünő alkalma nyilt rá.

De itt megint egy kis kitérés kell, hölgyeim. El kell mondanom, hogy Szerbia most akar uj ágyukat vásárolni és hogy két ágyutermelő-műhely között tétováz, a franczia Creuzot-gyár és az osztrák Skoda-gyár között. Önök bizonyára tudják, hogy mi az ágyu. Az ágyu egy lyuk, amelyet érczczel, leginkább bronzaczéllal öntenek körül. Némely gyár az egyik alkotórészre, a másik a másikra forditja a nagyobb gondot. Igy például a Creuzot-gyár az aczéllal törődik inkább, Skodáéknak azonban a lyuk fontosabb.

A kiviteli ipar pártolása valóban elsőrendü feladata a külügyminiszternek és igy egészen érthető, hogy Goluchovszki balkáni tekintélye minden sulyával az osztrák lyukat akarta ráparancsolni Szerbiára. És amikor Szerbia mégis inkább a franczia aczél mellé szegődött, akkor jupiteri homlokkal megizente neki a vámháborut. Amig nem megy be a Skoda, addig nem jön ki a marha.

Hölgyeim, tiszteletreméltó gentleladies, im ezekben magyaráztam meg a politika, konyhakérdés, ágyugyártás és közgazdaság összefüggését. Most már nincs egyéb feladatom, mint hogy levonjam a dolgokból az önök számára való egyetlen tanulságot is. De még ezt sem kell tennem, mert megtette már helyettem a »Gasparone« örökéletü podesztája:

— Fiam, tanuld meg, hogy ami egyszer ellopódik, az soha többet vissza nem adódik, — igy oktatja fiát a podeszta.

A husárak a nyáron át a forráspont fölé fognak szállni, mert a mészáros nem bolond, hogy Szerbia, Goluchovszki, vagy a Skoda-gyár miatt kisebb perczentre dolgozzék. De a husárak megmaradnak a forrásponton akkor is, amikor már rég megkötöttük a vámbékét Szerbiával. Mert a mészáros még kevésbbé

bolond, hogy ne dolgozzék nagyobb perczentre, amikor ahhoz már hozzászoktatta a publikumot a külügyminiszter bölcsesége.

Hölgyeim, ami egyszer ellopódik, az soha többet vissza nem adódik. Aminek az ára egyszer felmászott, annak az ára nem bolond, hogy elkezdjen megint lefelé mászni.

Köszönöm a szives figyelmüket.

Paganel

Olvasom . . .

—

Hiába beszélnek azok, akik minden jót és szépet Francziaországból eredőnek hisznek, az uj gondolatok mégis Angliából jönnek, s Francziaország csak egy pódium, ahol a kontinens számára bemutatkoznak az uj gondolatok. Éppen most olvasom az ujságokban, hogy Angliában egy megváltó tény esett meg, amely egyelőre csak ujsághir alakjában jutott el hozzánk, de nemsokára lesz egy franczia dráma, amelyben ez a dolog problémául lesz fölvetve és megoldva, s a kontinensen végig fog nyilalni az igazság: »Ne öld meg őt, hanem pöröld be a csábitót kártérítésért.« Mac Lachlan kapitány urról szól az ének, akinek volt egy felesége, Mac Lachlanné asszony és az asszonynak volt egy szeretője (most már férje) Wetherly kapitány. Ime a végzetes háromszög, amelyben elkerülhetetlenül ki szokott fakadni a tragédia, ime a minden irány-drámák állandó expozicziója, amelyből fejbeverések, pofonok és ölések szoktak fejlődni három, esetleg öt felvonás folyamán. Komoly férfiak, akik munkás produktiv életet élnek, akik szocziális értékképpen kapcsolódnak be az emberek társaságába, akik esetleg gondolkoznak, de mindenesetre dolgoznak, akik respektálják a gentlemanmorált és a czivilizáczió értékessé vált formáit, akiknek a lelkében eleven valóság gyanánt él a becsület és akik képesek a tenyészélet gőzkörén felülemelkedve egyetemesebb, emberibb, szóval férfias ideálokhoz eljutni, ezek a komoly emberek egyszerre mérges hímekké fajultak, amint életükbe beékelte magát az asszony és ott megkezdte a maga romboló, szertemállasztó, bénitó, visszafejlesztő, destruktiv munkáját. Komoly férfiak a maguk komoly életét dobták oda a világ legkomolytalanabb ügyeiben, s férfiak, akiknek megadatott, hogy agyuk van és akiknek számtalan nobilis örömet adhat az élet, egy asszonyhoz kapcsolódott örömökért vadultak eddig kafferekké, sőt orangutangokká. Mindez másképp lesz, ha tért hóditanak a Mac Lachlan kapitány tanitásai, aki igy gondolkodott: »eltartottam egy asszonyt, enni, inni adtam neki, ruhával elláttam, s amennyiben voltak kulturszükségletei, ezeket is igyekeztem kielégiteni. Elvittem a szinházba, ahol szép hisztriókat simogathatott a szemével, cselédeket tartottam, hogy legyen ideje mámorba andalodni pikáns regények segitségével, társaságokba vittem, ahol pukkaszthatta a ruháival a többi asszonyt, s ezenfelül is megtettem mindent, amire amaz adásvételi szerződésben köteleztem magamat, amely birtokomba helyezte ezt az asszonyt. Most elérkezett az a föltétlen bizonyossággal elérkező eset, hogy az asszony megcsalt, azaz jött egy másik ember, elvette tőlem, ami sok pénzembe került, illetve az én pénzemen akart magának szerelmi örömöket biztositani. Megöljem ezt az embert? Szamárság volna, mert engem is megbüntetnének érte, azonfelül pedig nem is haragszom rá olyan nagyon, csak annyira, mint ahogy egy tolvajra haragudnék. Inkább kiszámitom, hogy pénzben mennyit ért nekem ez az asszony, kivasalom belőle ezt a pénzt, s veszek érte egy másik asszonyt, amivel az ügy az emberségesség szabályai szerint intéződik el.«

Igy gondolkodott a nagy skót és ki is pörölt a csábitóból 1500 font sterlinget. A romantikusok pedig sirhatnak, mert egy dologról, amit eddig öléssel intéztek el, kisült, hogy ölés nélkül sokkal egyszerübben el lehet intézni, az asszonyok pedig fokozott mérvben sirhatnak, mert romantikusan megkonstruált lelkük egyik legnevezetesebb élményétől fosztotta meg őket a praktikus skót kapitány kegyetlen ideája: megszünt a házasságtörés romantikája, mert a romantika ott végződik, ahol a polgári pörök kezdődnek.

*

Azt olvasom, hogy a császár megint nyilatkozott, sőt megint a sajtóról nyilatkozott, természetesen lebecsmérlő és undorodó modorban, amint ez egy isten kegyelméből való császárhoz illik. Nagyon a gyomrában van a sajtó a császárnak, mert azt tette vele a sajtó, ami föltétlenül ellenséggé változtatja azt, akivel megteszik: tudniillik szivességet tett a sajtó a zseniális Hohenzollernnek, akiről éppen a sajtó révén lett köztudomásu, hogy milyen zseniális, sőt a németek is a sajtóból tudták meg, hogy milyen bieder német és veszettül okos az ő császárjuk. A sajtó tehát európai, sőt világcsudát csinált a császárból s igy igen érthető, hogy a császár utálja a sajtót, amelynek le van kötelezve, hiszen ő direkte az uristentől kapta a mandátumát s az uristen direkt helyettesére nézve csakugyan kellemetlen lehet, hogy kóczos fiuknak köszönjön valamit.

Pedig, ha jól meggondoljuk a dolgot, bizonyos lelki rokonság van a császár és a nevezett borzas fiuk között, ugyanis mind a két fél hozzászól és véleményt mond a világ minden dolga felől, s ha mégis van külömbség közöttük, az csupán abban áll, hogy a sajtóemberek értenek a dolgokhoz, a császár pedig nem ért. S levonva ennek az elmefuttatásnak végső konzekvencziáját, kitünik, hogy inkább a sajtónak volna joga lefelé nézni a császárra, mert ujságiróból lehetne jó császár, csak egy kis istenkegyelme kellene hozzá, de szeretném én azt az istenkegyelmét látni, amelyik egy császárból jó ujságirót csinálna.

*

Sanghaiban sirnak az öregek, mert beütött a czivilizáczió és egyszerre csak azon vették észre magukat, hogy tilosak a tizenhat éven aluli lányok. Az ugynevezett vegyes biróság hozta meg ezt a kegyetlen határozatot, amelynek értelmében a finom kis teaházakban csak tizenhat éven felülemelkedett érett nők andalithatják a kikapós kinézereket, valamint az örvendetesen szaporodó európai ördög urakat. Ennek a rendeletnek senkisem örül; a lányok nem örülnek, mert sajnálják az elpazarolt éveket, s a férfiak sem örülnek, ami abból is látható, hogy lázadás és forradalom támadozik a rendelet nyomában. Pedig ennek a rendeletnek előbb-utóbb be kellett következnie, tekintettel arra, hogy az európai czivilizáczió megvetette a lábát ott a szélső keleten, mert az európai czivilizáczió emberséges és védi a szegény kis lányokat, másrészről pedig uj, kulturális zamattal látja el a primitiv örömöket. Amint jön a czivilizáczió, szaporodnak a bünök, s amint valami bünné deklarálódik,

azonnal kellemetessé lesz a kulturember szemében. Igy tehát józan és hathatós iparpártolásnak lehetne nevezni a fönti rendeletet, amely hivatva van föllenditeni a kosarasasszonyi szakmát s ha megjön a kinézereknek az ő jobbik eszök, még hálásak is lesznek a vegyes bíróságnak, mert hiszen eddig csak szimpla öröm volt barátkozhatni a tizenhat éven aluliakkal, ezentul azonban az az öröm is sulyosbitja az ilyesfajta ténykedést, hogy az ember a tizenhat éven aluliakkal barátkozván, egyuttal erkölcstelenségbe is esik. Erre az európai czivilizáczió tanitotta meg a kinézereket, az a czivilizáczió, amely egyre ujabb morális tilalmakat produkál, hogy szaporitsa az emberek örömeit.

Marco.

Mindenféle nyilatkozatok.

A hét folyamán a következő nyilatkozatok közlésére kérték fel lapunkat:

I.

Nyilatkozat. — Amaz általánosságban elterjedt hirekkel szemben, hogy sajnálom a becsületrendet, amit nem kaptam meg, a következőket vagyok kénytelen a közönség tudomására hozni: 1. Igaz, hogy aspiráltam a becsületrendre, de komolyan soha nem akartam. Akik ismernek, el fogják hinni, hogy nekem többet ér a zaj, amit egy ilyen becsületrend körül csapnak, mint maga a becsületrend. Ami pedig a zajt illeti, az annál nagyobb, minél kevésbbé kapom meg a becsületrendet. Tehát ugy van jól, ahogy van. 2. Tiltakozom az ellen, hogy lovagias ujságok minden áron kimutassák magánéletem tisztaságát, egyetlen főmagánbüszkeségem lévén az, hogy ötven éves koromban még éppen olyan jól éltem, mint harmincz évvel ezelőtt. 3. Lesülne a bőr az arczomról, ha elfogadnám a becsületrendet, még mielőtt Fedák Sári Ferencz József-rendet kapott volna. Őneki ugyan könnyü volna érdemrendet szereznie, mert ő minden nap életmentő, amennyiben halálos veszedelemből menti ki azokat, akiket automobiljával el nem gázol, s teszi ezt saját épsége veszélyeztetésével. Várok tehát, amig őt dekorálják. 4. Nagy tévedés az, hogy a becsületrend piros. Nem piros az, hanem zöld, mint a savanyu szőlő. Soraim közlését kérve maradtam szerkesztő urnak tisztelő hive

Sarah Bernhard.

II.

Tisztelt kolléga ur! Sziveskedjék alábbi soraimnak b. lapjában helyet adni. Sem azt nem kiáltottam az ügyvédi kamarában, hogy hitvány, sem azt, hogy rongyos. Nem azért, mintha félnék az ujságiróktól, hanem azért, mert diszkrét ember vagyok. Ez ugyanis titok, amit csak én és barátaim tudunk. Uriember az ilyet nem fecsegi ki. Minekünk megvan önökről a magunk véleménye, de nem kürtöljük ki. Elég baj, hogy önök nap-nap után kikürtölik a véleményüket rólunk. Különben magam is szerény soros-riporterből küzdöttem fel magamat a magyar publiczisztika fénylő vezércsillagává, s hét ujságiró-őst tudok kimutatni, arról nem is szólva, hogy az összes olyan álnevek alatt, amelyekről nem tudják, kit takarnak, én irok. Én voltam *F—k* a régi Pesti Naplóban, én voltam Kákay Aranyos, most már bevallhatom. Én irtam az összes V. V. és V. jelzésü vezérczikkeket, én vagyok báró Kaas Ivor és az öreg Veigelsberg, én vagyok Rákosi Jenő és Réz Mihály, én vagyok Ignotus, én voltam a boldogult öreg Kilián, én irok Mezei Ernő álnév alatt, én szerkesztem az összes pesti lapokat, s mindezért a sok, sok ujságirói működésért cserébe azt kapom az ujságiróktól, hogy elhiszik rólam, hogy én őket hitványaknak és rongyosoknak mondtam. Ő hálátlan kor! Hát érdemes ebben az országban pennát forgatni?

Babó Mihály.

III.

Tisztelt szerkesztő ur! Ismerve b. lapja pártatlanságát, biztosra veszszük, hogy ezen sorainknak helyet fog adni. Téves az a felfogás, mintha mi Goluchovszkit okolnók a marhahus megdrágulásáért. A hus nem a vámháboru miatt drágul. Aki ezt hiszi, az nem ért a közgazdasághoz. Hogy mégis miért drágul a hus? Kérdezd, miért illatozik a virág? Miért csicsereg a madárka? Miért szerelmes az ifju leány? A hus azért drágul, mert hus és mert drágul. Ezek elemi dolgok. A nap süt, a hus drágul. Az ember nő, a fa kihajt, a lónak négy lába van, a hus drágul. Ez a husnak a természete. Miért nem ütköznek meg azon, hogy a hus piros? Hogy a hus izomrostokból áll? A husnak az a tulajdonsága, hogy drágul jon, éppugy, mint a fának az, hogy levelet hajtson. Ez egy természeti tünemény, amit csak a sötét tudatlanság és a bornirt rosszakarat keverhet össze a vámháboru kérdésével. És ha mindez a sok magyarázat nem elég, hát a hus azért drágul, mert fáj a fejem, vagy mert apad a Duna, vagy mert éjszaka sötét van, vagy mert télen hideg van. Akinek nem tetszik, egyék dinnyét.

A mészárosok ipartestülete.

IV.

Kérem becses lapjában a következőket közzétenni. Én vagyok az a háziur, akit csütörtökön este Ujpesten majd hogy meg nem lincseltek, s akinek a házát megostromolták. Én kidobtam egy lakót, aki nem tudott fizetni, s ezért a tömeg felháborodott, s az én szegény ujpesti kisháziur (ad notam: kisiparos, kisgazda) fejemre zuditotta mindazokat a szitkokat, mik a pesti nagyháziurakat (ad notam: nagykereskedő, nagybirtokos) illetik. Ami disznóságot és zsarolást a házbérbárók, az emelet-uzsorások, a négyemeletesek (ad notam: ezerholdasok) elkövetnek, azért mindért én szenvedtem meg, szegény ujpesti kisüzemü háziur. Ezzel ugyan az első háziur-vértanuvá lettem, s elsőnek estem el abban a harczban, amit bérharcznak, sőt házbérharcznak vagyok hajlandó nevezni, de ez

engem nem vigasztal. Kinyilvánitom, hogy nekünk, kisháziuraknak a pesti nagyháziurak miatt verik be a fejünket, s erről a mártiromságról tisztelettel lemondunk. Egyszersmind felhasználom az alkalmat és köszönetet mondok a rendőrségnek, mely a házamat ostromló tömeget szétverte, miközben magam nem sebesültem meg, daczára annak, hogy házamban több rendőr is lakik. Tisztelettel

Mühlrad Adolf.

Mint apáink irták: »a másolat hiteléül«:

Vessző.

Cours d'amour.

Irta: JUNIUS.

A keresztes hadjáratok korában a lovag- s a troubadourvilág idején, amidőn a társadalom nyakig fegyverben élt s rendes foglalkozásának a szakadatlan háborut vallotta, amidőn a törvénynyel valami nagyon senki sem törődött, Francziaország némely vidékein egy sajátságos intézmény támadt, amelyet *cour d'amour*-nak, szerelmi törvényszéknek hivtak. Annak az éppen nem kodifikáló kornak támadt kedve a szerelem kodifikálására, amelyben az emberek, kivált az erősek s a hatalmasok, annyira jól érezték magukat törvény nélkül, hogy ami törvény volt, azt lábbal tiporták. A házasságot a szerelemtől akkor talán még élesebben megkülönböztették, mint ma. A szerelem törvénykönyvének egyik paragrafusa a szerelmet, amely önkéntes hajlam, a házasságból, amelyben a jogokat s a kötelességeket törvény szabja meg, egyenest kizárja. A szerelem egyik regulája azt mondja, hogy a házasság nem gátja a szerelemnek, csakhogy szerelem nem támadhat házastársak között. A középkori ember egyáltalán nem rajongott a házasságért; olyan szükséges nyügnek tekintette lényegében, amely arra jó, hogy a faj törvényes ágon szaporodjék és maradjon fönn. A barát s az apácza tökéletesebb lény, felsőbbrendü teremtés akkor a házasságban élő laikusnál. Ezért is kötöttek a középkorban nem ritkán nekünk érthetetlen házasságokat. A XII. és a XIII. században nem volt ritkaság, hogy a mátkapár örök szüzességet fogadjon és elég sürün megesett, hogy akik e fajta fogadalmat tettek, egész életükön át testvéri viszonyban éltek egymással. Ami Árpád-királyaink családi krónikájában is elég sok erre a példa. Imre királyfiról, Szent István királyunk egyetlen fiáról az a hagyomány, hogy ártatlanságban élt a feleségével. IV. Béla királyunk Kinga nevü leánya negyven esztendőt töltött ilyen házasságban Szemérmes Boleszló lengyel királylyal; Kálmán herczeg, ugyancsak IV. Béla öcscse, huszat Salomével, Lesczek lengyel herczeg leányával. Világos, hogy akik igy tudtak akkora időn át egymás oldalán élni, azok a házasságot nem tarthatták valami dicséretes és üdvösséges intézménynek s még világosabb, hogy az ilyeneket a szerelem sem bántotta valami nagyon. Az egyház szentséggé avatta ugyan a házasságot, de a maga szolgáit eltiltotta tőle s már az eltiltás előtt jóval, az egyházatyák a házasságról, mint valami nagyon szégyenletes, az emberekhez merőben méltatlan állapotról tanitottak. A Szent Ágoston s a Szent Jeromos tanitása mély gyökeret vert a középkori ember lelkében: rabszolganőnek nézte a maga feleségét, mig a másében istenasszonyt látott. Dante sohasem beszél a maga Gemma Donatijáról, de dicsőiti Beatricet, a Simone Bardi asszonyát. Petrárka sem áldozott egyetlen szonettecskét sem annak az ismeretlen nevü asszonynak, akivel házasságforma viszonyban élt s aki két gyermekkel ajándékozta meg. Az ő bálványa Laura, a de Sade Hugó felesége, egy nagyon termékeny asszony, ha ugyan a Lauráról szóló legendában van valami valóság.

A szerelmi törvényszékeknek sem volt a házassághoz semmi közük, nem a házastársak vitás ügyeiben láttak azok igazságot, annak az egyházi biróság volt a fóruma, hanem a szerelmesek csetepatéiban. A hitelesebb hagyományok szerint Provenceban, Akvitániában, Páris környékén, tehát Francziaország déli és nyugati vidékein voltak ilyen törvényszékek. A neve is fönnmaradt néhány előkelő hölgynek, akik nagyszámu, nem ritkán hatvan tagból álló hölgybiróság élén elnököltek a szerelmi törvényszékek ülésein. A leghiresebb elnökök akvitániai Alienor, VII. Lajos franczia király felesége s leánya, Mária, a champagne-i gróf felesége voltak. Aliénor, aki Francziaország nyugati partvidékét vitte hozományul a franczia királynak, nagy tekintély a szerelem vitás dolgaiban. Apja, Akvitánia utolsó herczege, IX. Vilmos, troubadour, s időnként kóbor lovag, könnyüvérü, amazon hajlamu asszonyokból, akiket *aranycsizmás dámák*-nak hivtak, egész háremet tartott magának. Alienor élete is azt bizonyitja, hogy nagy jártasságot szerzett abban az ekecselésben, hogy egy kiveszett magyar szóval éljünk, amit kora szerelemnek nevezett s ami inkább volt kaland- és gyönyörhajhászás, mint szenvedély. Tizenöt éves volt, amidőn 1137-ben feleségül ment a tizenhét éves VII. Lajoshoz Tizenöt évet éltek együtt. Alienor egy csöppet sem volt válogatós a szerelemben, még a korabeli nem igen szemforgató krónikások szerint sem, akik közül az egyik azt irja róla, hogy gyönyörért lobogó vére még a vérfertőzéstől sem riadt meg. Nem lehetetlen, hogy valami kalandocskája adott alkalmat VII. Lajosnak, hogy Champagne grófját, Thibaut-t, ezerháromszázadmagával beégesse a vitry-i templomba. A második keresztes hadjárat, amely a XII. század derekán folyt le, vezeklés volt e tömeges gyilkolásért. Alienor elkisérte urát a veszedelmes expediczióra s amig az keresztesei élén keményen harczolt a szaraczénokkal, ő egy kis szerelmi regényt élt át rokonával, Raymond antiochiai királylyal. Ezért VII. Lajos el is vált tőle, amint visszatértek Francziaországba. Inyére volt a válás Alienornak is. Szabadulni kivánt urától, szerinte a koronás baráttól, aki csak zsoltárénekléshez értett. Egy krónikás följegyezte, ami Alienornak igazat adna, hogy VII. Lajost a tulságos önmegtartóztatás ölte meg, igaz, hogy hatvan éves korában. Az egyház kisütvén, hogy tilos fokon rokonok, valahányszor házasokat kellett elválasztani, mindig a rokonvér volt a válás oka, elválasztotta őket s ezzel Akvitánia is elszakadt a franczia koronától. A vált asszony nemcsak azért, mert hires szépség volt, hanem hozományáért is duskálhatott a kérőkben. Párisból csak inkognito, veszedelmes kalandokon keresztülesve, juthatott haza, Akvitániába. Széptevői, akik kezéért ostromolták, utját állották, el akarták fogni, hogy személye és tartománya birtokába jussanak. Geoffroy Plantagenet normandiai herczeg kelepczéit szerencsésen elkerülte; de a másik Plantagenet, Henrik, aki kevéssel utóbb II. Henrik néven angol királylyá lett, befurakodott székvárosába, Poitiersbe s olyan sikeresen ostromolta, hogy feleségül ment hozzá. Francziaország nyugati partja igy került az angol korona birtokába s ez a franczia területen fekvő angol birtok Francziaország és Anglia között egy száz évnél tovább tartó háborut szült. Ez a hires asszony, egy krónikás szerint egy személyben Helena és Kleopatra, volt Oroszlánszivü Rikárd és Földtelen János angol királyok anyja. Már tul volt a harmincz éven, amidőn feleségül ment az alig husz éves Plantagenet Henrikhez s a hatvan esztendőn is tul volt, amidőn a troubadour Bernárd Ventadour, akit a hagyomány szerint legbensőbb kegyeibe foga-

dott, bájait megénekelte. Még több hagyomány maradt fönn leányáról, champagnei Máriáról, aki a Troyesben székelő szerelmi törvényszéknek volt az elnöke.

A szerelem törvényeit s a szerelmi törvényszékek fönnmaradt végzéseit András királyi káplán gyűjtötte össze 1170—1223 között. A fönnmaradt végzések legnagyobb részét az a hatvan előkelő hölgybirából álló törvényszék hozta, amely Troyesben ülésezett champagnei Mária elnöklésével. András káplán valószinüen VII. Lajos király öccse, Róbert herczeg udvarában élt; erre vall legalább, hogy leirja egy utját, amelyet Róbert herczeg kiséretében tett nyakig fegyverben, izzó nyáron, kellemes, hüvös, árnyékos erdőkön át. Könyvének champagnei Mária a heroinája; valószinüen az ő parancsára kodifikálta s a szerelem törvényeit, gyüjtötte össze a szerelmi törvényszékek által hozott végzéseket. Anjou Sybilláról s Narbrune grófnőjéről tudjuk még, hogy tartottak szerelmi törvényszéket. A nagyurak, akik várakban és várkastélyokban laktak, tehát a szerelmi törvényszékek elnökeinek és biróinak férjei, nem vitték szerelmi ügyeiket a törvényszékek elé; részben mert nekik, férjek lévén, joguk sem volt a szerelemhez s mert a lovag- s a troubadour-szerelem rendesen az ő tilosaikban cserkészett. Sérelmeikben ezek a várurak maguk láttak maguknak igazat, a legtöbbször statáriális uton, nem ritkán hajmeresztő kegyetlenséggel. Flandriai Fülöp grófot a szerelmi törvényszékek elátkozták, nevét a troubadourok átadták az örök gyalázatnak, mert egy ifju lovagot, akit felesége lábainál kapott, lábainál akasztatott föl. Raimond, roussilloni báró, valami hasonló bünért, felesége apródjának, a troubadour Cabestaing Vilmosnak levágta a fejét és kitépte a szivét; a szivét aztán megsütve, megétette a feleségével, a csábos Margit asszonynyal. Ezek a históriák s hozzájuk hasonlót még akárhányat idézhetnénk, csak azt bizonyitják, hogy a szerelmi törvényszék illetékessége nagyon korlátolt, hogy itéletét csak azok provokálták, akiknek, hogy ugy mondjuk, mesterségük a szerelem. A szerelem elismert, hivatásos bajnokai a lovagok s a troubadourok; azok a törvények pedig, amelyek alapján a szerelmi törvényszékek itéltek, a lovag- és troubadour-szerelem törvényei. Ők hirdették, hogy a házasság nem tilthatja, sőt nem is korlátolhatja a szerelmet; hogy a házasságban nem is lehet szerelem, mert amit a szerelem önként ad, az a házasságban jogos követelés. A középkori várur is, ámbár házasságban élt, szabadon, kényére járt a szerelem berkeiben, az asszony azonban többnyire életével játszott, ha a más tömjénét elfogadta; a tilosban kapott lovag és troubadour pedig rendszerint ugy járt, mint az emlitett ifju lovag a flandriai gróf s a troubadour Cabestaing a roussilloni báró udvarában. A középkor történetében a legtöbb családi tragédiának az a magyarázata, hogy a férfiak rendszerint más feleségének udvaroltak s hogy a férjek becsületkérdésnek tekintették az effajta sérelmek véres megtorlását.

András káplán kódexében a szerelem harminczegy törvényét jegyezte föl. Az első törvényről már emlékeztünk, ez kirekeszti a házasságból a szerelmet. A második törvény ugy szól, hogy aki nem tud titkot tartani, az nem méltó és nem képes a szerelemre. Nem nehéz elképzelni, miért volt szükség erre a törvényre. A lovag s a troubadour csak titkon imádhatta hölgyét, csak titokban juthatott kegyeihez; viszonyuk nem türte a világosságot s ha mégis napvilágra került, ez mindkettejüknek bőrébe került. Igy érthető az a szabvány is, hogy senki sem szerethet egyszerre két személyt. Minthogy a házasságból a szerelem eleve kizáratott, a férjes asszony, amidőn kegyét férje és lovagja között megosztotta, voltaképpen csak egyet szeretett. A szerelem törvényének egyes szabványait nem részletezzük tovább, ámbár azok a középkori erkölcsre igen éles világosságot árasztanak. Minthogy a lovagok s a troubadourok nem ritkán szerencsevadászok voltak s többnyire várurak feleségét választották hölgyüknek, egy szabványban aztán kimondják azt is, hogy lovag és troubadour nem szerethet igazán olyan hölgyet, akit, ha rajta állna, nem venne feleségül. Ez a szabvány azonban nem olyan könyörtelen megszoritása a szerelemnek, aminőnek hangja nyomán képzelnők.

A lovag s a troubadour ölelkezett parasztlánynyal, polgárasszonynyal, apáczával is, ez azonban nem szerelem; ilyenkor csupán az állatnak hoz áldozatot, amely sürgősen követeli a maga jogait. Általán véve a szerelmi törvényszék, a lovag- s troubadourszerelem inkább a finom élet sportja, inkább csiklandós játék, mint valóság. Mindazáltal nem állithatni, hogy ne hatott volna az életre, ne változtatott volna az erkölcsökön. De aki azt hiszi, hogy a lovagok s a troubadourok nőkultusza javitott társadalmi s családi viszonyain, nagyon téved. Nem a nőt tisztelték a lovagok s troubadourok, hanem azokat a kimerákat, amelyeket a nőhöz füzték. Hódolatukban sokkal több volt a szertartásos frivolitás a szív igaz megindulásánál. Aztán még ez a hódolat is a nő nemcsak egy kicsiny csapatját illette, csupán azokat, akik várakban és kastélyokban laktak, akikre föl kellett nézni a váruk alatt őgyelgő lovagnak és troubadournak.

INNEN-ONNAN.

> **Sztolipin.** A nagy footballban, amit a czár a miniszterelnökeivel cselekszik, már Goremikin is goallá van lőve s a levegőben most legfelül Sztolipin Arkádievics Péter lebeg. Ő a legujabb miniszterelnök s neki már duma nélkül kell »kormányozni«. Hihető, hogy ezt az ugynevezett kormányzást ép ugy meg fogja cselekedni, mint megcselekedte Witte, Durnovó, Trepov, Goremikin, vagy a többi, akiknek ma már a nevére sem emlékezünk. És megcselekszi duma nélkül ép ugy, mint ahogy megcselekedte volna dumával. Hiszen Oroszországban a kormányzás ma már egészen mellékes dolog és valljuk meg, kissé nehéz feladat is. Ép azért, a Sztolipin szimpatikus, nyugotias arczát, uri külsejét és azt a békés kerti miliőt nézve, amely körülveszi: megsajnáljuk őt. Szegény Sztolipin, miért nem született ő ott, ahova az apja neve czéloz: Arkádiában pásztornak, miért kell neki Oroszországban lenni — footballnak.

* * *

○ **A mailandi veszedelem.** Hogy is mondta a régi nóta? Nagyabonyból csak két torony látszik, mig Mailandból tizenkettő látszik. Bizony tizenkettő a tornyok száma legalább, s akármilyen is a sok torony, messzire néz és messzire mutat. Amit a magyar kiállitók Milánóba vittek, művészetet, ipart, magyar terményt és magyar kéz munkáját, nekünk nem volt ujság, se meglepő, se bámulni való. Ösmertük már s örültünk neki. De a külső világ nem ismerte, a világ nem tudott róla, idegen népek nem becsülték meg. Most végre egyszer ragyogtunk a milánói kiállitáson. Dicsőséget arattunk és elismerést szedtünk be adónak. A nagyabonyi kettős torony Mailandból ragyogott a világnak. De büszkék is leszünk rája. És egyszerre jön egy tüzveszedelem, amely nem bánt angolt, nem bánt franciát, németet, amerikait, hollandust, csak egymagát a magyart égeti porrá. Amit összehordtunk, milliókat érőt és becsületet termőt, elpusztult és elhamvadt. Hamu maradt belőle csak. És mindjárt a kiállitás legelején, nehogy valamikép a külső országok vándor népei meglássák és elösmerjék. Milliók vesztek el. És

a millióknál nagyobb kincs: a külföld elismerése. Megint csak marad nekünk az abonyi kettő és nem Mailandban az a tizenkettő.

* * *

△ **Kamerun.** A logikusok azt mondták: Oroszországban mindenki lop és Oroszországot megverték a japániak. Ergo: az orosz vereség oka az orosz tolvajlás. A logikusok most sziveskedjenek Kamerunba nézni, mint annak idején Mandsuriába. Puttkammer ur és társai ott is loptak, mesésen loptak, szemtelenül loptak s mikor valaki följelentette őket, azt a valakit irgalmatlanul elcsapták és becsukták hatóságuk rágalmazása miatt. A lopás ténye mellett ime a legundokabb korrupczió is dul a német gyarmat körül és Németország mégis hatalmas és Kamerun mégis az övé. Csak most kezdenek a lopásokon felháborodni, most, mikor már muszáj. És kisülnek a legpiszkosabb dolgok a pedans és becsületes Németországról, ahol egyebet se tudnak, csak adminisztrálni és a becsületességről definicziókat faragni. Mi lesz Puttkammerrel? Azt nem tudom. De hogy Kamerunban továbbra is lopni fognak, azt biztosan tudom. Mert mindenütt lopnak, ahol lehet és voltaképen mindenütt lehet.

* * *

○ **Száznyolcz árva.** Különös transzport érkezett mostanában Hamburgba. Eleven szállitmány, szokatlan és elszomoritó. Oroszországból hozták vasuton a küldeményt, s viszik tovább Amerikába hajón. Száznyolcz gyerek, mind csupa árva, akinek se anyja, se apja, se testvére, se rokona. Száznyolcz árva, fiuk, lányok vegyest, a legnagyobbik tizenegy éves, a legkisebbik tiz hónapos. És mindmegannyiának agyonverték, lemészárolták, elpusztitották minden ija-fiát. Ugy maradtak a világon szegényül, árván, névtelenül, meztelenül. És járják a világot, s küldik őket egyik állomásról a másikra. Ahova megérkeznek, be se eresztik a városba a gyülevész népet. Hátha még valami betegséget hoznak, s hátha terhére esnek a derék városoknak, becsületes falvaknak. Akit ugy véletlenből fölvesz valami gyerektelen familia, ám jó az maradhat, a többit zsuppolják tovább. Apátlan, anyátlan árvákat, tiz éveseket és tiz hónaposokat, akiknek minden atyafiát agyonverték, mint a a kutyákat. Hiszen jól van igy és emberségesen. Az árvákról lesz gondoskodás s nem fognak éhen veszni. Valaki csak rájuk teszi a gondozó kezét. De a lelkemet teszem rá, ha kutyakölyköket vinnének ugy végig országokon, faluról-falura, városról-városra, olyan vonitás volna a kutyák között, hogy az embereknek is megfájdulna a szivök.

* * *

△ **Babó Mihály pofonjai.** Babó Mihály, Halas érdemes követe, pofozni való népségnek tartotta az ujságirókat az ügyvédi kamarában. Az Otthonban bizonyára ilyen véleménye volna az ügyvédekről. De csak egy perczig tartott ebbeli meggyőződése, a másik perczben már eszébe jutott: mi lesz velem, ha beszédet mondok a Házban? — A karzat kivonul s a tudósitásból egészen kiesem. Ennélfogva élénken sajnálta kifakadását és mély tiszteletét fejezte ki a sajtónak, nyilatkozatban és czikkben egyaránt. Babó ur pofonjai tehát nem fognak elcsattanni ujságirópofákon. De azért a véleménye megmarad. A pofonokat érdek nélkül adta volna, tiszta meggyőződésből, ellenben érdek és számitás, hogy nem adja meg. Egészben véve pedig az ő pofonjai valóban karakterizálják a magyar ujságirót: mindenki pofonokat adna neki, de nem mer.

* * *

△ **Ward Klára.** Már készültek az ujdondászi rigmusok Ward Kláráról, aki Chimay herczegné volt s aki Rigó Jancsinénak neveztette magát. Már fonták sirjára a romantika pléhnefelejcseit s ami életében léhaság és ordinárészág volt, azt sirján megtették már nyughatatlan vágynak az *igazi* után, impozáns szenvedélynek, mely áttör minden korlátokon. De kisült, hogy Ward Klára nem halt meg. Kárba veszett a pléhkoszoru és nem jelenhettek meg a petit-czikkek. Nyár idején boszantó dolog, hogy ez a Ward Klára nem halt meg.

* * *

○ **Vigasztalás.** A pokol életre kelt és a pokol valóra vált. Felköltözött a Szahara, forrósággal és szárazsággal, és száritja az agyvelőt, aszalja a lelket és forralja a vért. Negyven fok árnyékban, s emellett nincs is árnyék. Nincs olyan könnyü ruha, amely sok ne volna, nincs olyan tollsulyu kalap, amely mázsásan ne nehezednék az agyra. Az aszfalt olvad, az emberek olvadnak, nincs üzlet, nincs forgalom, nincs élet, nincs gondolat, nincs szerelem. Pokol minden. És a vigasztalás? Még fogunk mi fázni is és fagyoskodni.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank félévi mérlege. Mint minden évben, ugy a vezető pénzintézetek közül most is a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank teszi közzé elsőül félévi mérlegét. Az elmult félév válságos belpolitikai viszonyai épenséggel nem sok reményt nyujtottak arra, hogy a félévi mérlegek valami kiváló eredményt fognak produkálni s éppen ezért a Kereskedelmi bank félévi üzleti eredményei bizonyára széles körben keltenek meglepetést. Nevezetesen a banknak ugyszólván összes üzletágai fokozatos emelkedést tüntetnek föl s daczára, hogy csak két tranzakczió eredménye és pedig a Szófia városával kötött már teljesen lebonyolitott kölcsönügylet, továbbá a Salgótarjáni kőszénbánya r.-t.-tól átvett s már ugyancsak elhelyezett részvényekből eredő jövedelem nyert elszámolást, a tiszta nyereség mégis lényegesen meghaladja a mult év hasonló időszakában elért eredményt. A fejlődés mértékét különben megitélhetjük abból, hogy a mult évi áthozat nélkül, mely 771.627 korona 60 fillért tett ki, az 1906. első félév tiszta nyeresége: 3,856.888 korona 01 fillér, vagyis a részvénytőkének 22·04 százaléka, szemben a mult évvel, melyben a tiszta nyereség 3,503.534 korona 69 fillért, vagyis a részvénytőkének 20·02 százalékos kamatozását tette ki. A folyó év első felében elért tiszta eredménynek emelkedése tehát 2·02 százalék vagyis 353.353 korona 32 fillér. Kétségtelen, hogy ezen kedvező eredmény elérésére a kamatláb általános megdrágulása, s másrészt a politikai viszonyok javulása jelentéktelen hatást gyakorolt, de nem szabad emellett figyelmen kivül hagyni a bank rendkivül elővigyázatos politikáját sem, mely az üzleteredmények stabilitását első sorban biztositja.

Első Leánykiházasitó Egyesület mint szöv. Gyermek- és életbiztositó intézet. (Budapesten, VI. ker. Teréz-körut 40—42. sz.) Alapittatott 1863. évben. Folyó év julius havában 1,576.200 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 1,378.200 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 61.511 K 75 fillér fizettetett ki. 1906 január 1-től julius 31-éig bezárólag 10,137.600 K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 8,764.200 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében a f. évben 586.890 K 75 fillér és az intézet fennállása óta 10,752.795 K 05 fillér fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Olcsó utazás magyar fürdőkbe és városokba. A magyarországi fürdők és turisztikai nevezetességekkel rendelkező városok forgalmának élénkitésére a központi menetjegyirodában mérsékeltáru menettérti jegyek kaphatók. A mérséklés 26 magyar fürdőre és városra terjed ki és egyelőre augusztus 4-étől kezdve, bezárólag 26-ig minden szombaton a Budapestről induló esti vonathoz érvényes. Bővebb felvilágositást a Vigadó-téri menetjegyirodában adnak.

A művészvilág nyilatkozik minden számunkban arról, hogy a Diana-arczkrém és Diana-szappannál nincs jobb szépitőszer a világon. Szeplőt és pattanást 4 nap alatt elmulaszt.

Budapest, 1906. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.